

STANDARDY PRODUKCJI ROLNICZEJ

**NA POTRZEBY STOSOWANIA
ZNAKÓW TOWAROWYCH:
DEMETER, BIODYNAMICZNY ORAZ
POKREWNYCH**

Stan: czerwiec 2017 r.

- Termin wejścia w życie: 1 lipca 2018 r. -

Demeter-International e.V.

Spis treści

1 Podstawy	4
2 Gospodarstwo jako organizm – gospodarstwo jako indywidualność	5
3 Uprawa roli i roślin	6
3.1 Nasiona i materiał rozmnożeniowy	6
3.1.1 Nasiona oraz sadzeniaki ziemniaków	7
3.1.2 Materiał rozmnożeniowy	7
3.1.2.1 Materiał rozmnożeniowy w uprawie warzyw	7
3.1.2.2 Materiał rozmnożeniowy w uprawie drzew i roślin wieloletnich	8
3.2 Nawożenie	8
3.2.1 Poziom nawożenia	8
3.2.2 Wprowadzane nawozy i podłoża	9
3.3 Pielęgnacja i ochrona roślin	10
3.3.1 Ochrona w magazynach	10
3.4 Ogrodnictwo i warzywa w uprawie polowej	10
3.4.1 Nasiona, materiał rozmnożeniowy i rozsady	11
3.4.2 Nawożenie, podłoża i substraty	11
3.4.3 Pielęgnacja i ochrona roślin	12
3.4.4 Regulacja zachwaszczenia	12
3.4.5 Uprawa pod szkłem i folią	12
3.4.6 Zbiór i przygotowanie do sprzedaży	13
3.4.7 Odstępstwa dla gospodarstw ogrodniczych z uprawą warzyw i roślin ozdobnych	13
3.5 Sadownictwo i inne rośliny wieloletnie	13
3.5.1 Materiał nasadzeniowy	14
3.5.2 Nawożenie i utrzymanie gleby	14
3.5.3 Pielęgnacja i ochrona roślin	14
3.5.4 Materiał na podpory	14
3.6 Grzyby	14
3.6.1 Pochodzenie materiału wyjściowego / grzybni	14
3.6.2 Pochodzenie substratu do uprawy	15
3.6.3 Zabiegi biodynamiczne	15
3.6.4 Oświetlenie	15
3.6.5 Zdrowotność uprawy	16
3.6.6 Czyszczenie i dezynfekcja pomieszczeń do uprawy grzybów	16
3.6.7 Wykorzystanie kompostu po uprawie grzybów	16
3.7 Kiełki i siewki	16
3.8 Nowe rośliny uprawne i metody uprawy	16
3.9 Karczowanie pierwotnego lasu tropikalnego	16
3.10 Staranność przy używaniu wody do nawadniania	17
3.11 Utrzymanie różnorodności biologicznej	17
4 Preparaty biodynamiczne	18
5 Chów zwierząt	19
5.1 Wymóg posiadania zwierząt	20
5.2 Obsada zwierząt	20
5.3 Współpraca między gospodarstwami	21
5.4 Prowadzenie chowu zwierząt	22
5.4.1 Chów bydła	22
5.4.2 Chów owiec, kóz i koni	24
5.4.3 Chów świń	24
5.4.4 Chów drobiu	24
5.5 Żywienie	27
5.5.1 Pasze z zakupu oraz pasze wyprodukowane w okresie przestawiania	27
5.5.2 Żywienie krów mlecznych, owiec, kóz i koni	28
5.5.3 Żywienie bydła mięsnego	29
5.5.4 Żywienie cieląt na remont stada, cieląt na opas, źrebiąt, jagniąt i kozłąt	29
5.5.5 Zwierzęta z wypasu wędrownego oraz letniego wypasu na nieużytkach	30
5.5.6 Zwierzęta konwencjonalne na pastwiskach Demeter	30
5.5.7 Pastwiska wspólnotowe	30
5.5.8 Żywienie świń	30
5.5.9 Żywienie drobiu	31

5.6	Hodowla i identyfikacja zwierząt	31
5.6.1	Hodowla	31
5.6.2	Identyfikacja zwierząt i księga gospodarstwa	32
5.7	Pochodzenie zwierząt, zakup zwierząt, sprzedaż	32
5.7.1	Mleko, krowy mleczne i cielęta	33
5.7.2	Cielęta mięsne na opas	33
5.7.3	Owce i kozy	34
5.7.4	Świnie	35
5.7.5	Drób	35
5.7.6	Produkty pszczele	36
5.8	Leczenie zwierząt	36
5.9	Transport i ubój zwierząt	38
5.10	Czyszczenie i dezynfekcja	38
6	Wykluczenie organizmów genetycznie zmodyfikowanych i nanotechnologii	38
7	Przestawianie, certyfikacja, umowa licencyjna	39
7.1	Przestawianie i zarządca gospodarstwa	39
7.2	Przestawianie gospodarstwa	39
7.3	Certyfikacja Demeter i stosowanie znaku towarowego	40
7.3.1	Certyfikacja w okresie przestawiania	41
7.3.2	Umowa licencyjna	41
7.3.3	Sprzedaż produktów Demeter	42
7.3.4	Zasada odpowiedzialności społecznej	42
Załącznik 1	Przeliczanie obsady zwierząt na jednostki nawozowe	43
Załącznik 2	Dozwolone pasze spoza gospodarstwa	44
Załącznik 3	Dozwolone dodatki paszowe i mieszanki uzupełniające	46
Załącznik 4	Dozwolone nawozy i środki poprawiające właściwości gleby	47
Załącznik 5	Dopuszczalne zabiegi oraz środki pielęgnacji i ochrony roślin	49
Załącznik 6	Przykłady obliczania okresu przestawiania	51
Załącznik 7	Zatwierdzanie odstępstw	52
Załącznik 8	Minimalny wiek ubojowy dla drobiu	53
Załącznik 9	Zatwierdzone środki do mycia i dezynfekcji zwierząt oraz budynków inwentarskich i ich wyposażenia	54
Załącznik 10	Preparaty biodynamiczne	55
Posłowie		57

1. Podstawy

W procesach życiowych współdziała wiele różnorodnych sił, wywodzących się nie tylko z oddziaływań świata materialnego. Wszystkie elementy agronomii opierają się na stymulowaniu procesów, które wzbogacają i ożywiają te naturalne powiązania.

Metoda biodynamiczna w dużej mierze polega na kształtowaniu zależności życiowych i dlatego nie można jej definiować w taki sposób, jak metody wytwarzania dóbr nieożywionych. Praca człowieka wykonywana z troską o żyzność gleby, o nasiona i materiał rozmnożeniowy, o rośliny i zwierzęta, prowadzona w harmonii z warunkami lokalnymi, pozwala przekształcić gospodarstwo lub ogród w żywy organizm. Ogromna różnorodność świata przyrody powoduje, że metody gospodarowania właściwe w jednym miejscu, mogą się okazać nieodpowiednie w innym. Niniejsze standardy dają różne możliwości organizacji gospodarstwa, uwzględniając predyspozycje i umiejętności rolnika. Ważną rolę odgrywa również termin zabiegów, wpływających na procesy życiowe. Chodzi tu w szczególności o świadome i regularne stosowanie preparatów biodynamicznych, z uwzględnieniem rytmów kosmicznych, zarówno w uprawie roślin, jak w chowie zwierząt.

„Standardy produkcji Demeter”, będące podstawą certyfikacji Demeter, są wyrazem wewnętrznej umowy dotyczącej praktykowania rolnictwa biodynamicznego. Produkty wprowadzane do obrotu ze znakiem handlowym Demeter muszą być wytworzone w zgodzie z nimi. Standardy te mają status cywilnoprawny i w jednakowym stopniu obowiązują wszystkich producentów.

Praca biodynamiczna wymaga głębokiego przywiązania do istoty metody biodynamicznej, jej zasad i celów. By to osiągnąć, niezbędne jest wczucie się w procesy przyrodnicze poprzez obserwację, rozważania i odczuwanie zmysłowe. Dokładając nieustannych starań należy pogłębiać wiedzę o zależnościach występujących w przyrodzie, opartą na poznaniu. Warto w tym celu angażować się w działalność różnych stowarzyszeń, które organizują różne wydarzenia branżowe, wydają fachowe czasopisma i książki.

Szczególne filary rolnictwa biodynamicznego, wykraczające poza doświadczenie praktyczne i naukowe, stanowią treści zaczerpnięte z „Kursu rolniczego” Rudolfa Steinera, który miał miejsce w roku 1924, a także duchowa aura antropozofii, towarzysząca temu kursowi.

Należy dążyć do prowadzenia produkcji rolniczej w taki sposób, aby jej wydajność oraz zdrowotność roślin i zwierząt opierała się na organizacji gospodarstwa jako organizmu, w którym środki produkcji rolnej są wytwarzane na miejscu. Jeśli jednak ktoś chciałby korzystać z niniejszych standardów w taki sposób, jak to ma miejsce w przypadku przepisów prawa, gdzie jedyną troską jest spełnienie wymogów formalnych lub wyszukiwanie luk prawnych do osiągnięcia korzyści ekonomicznych, to powinien wybrać inny sposób gospodarowania. Zadaniem krajowych organizacji Demeter i służb doradczych jest zapobieganie takim sytuacjom.

Wreszcie chodzi o to, aby każdy rolnik, opierając się na niniejszych standardach i własnej wiedzy, mógł działać w sposób bardziej odpowiedzialny. Każdy z osobna jako rolnik biodynamiczny zawdzięcza znaczną część swojej egzystencji, wspólnej, nadrzędnej idei, a zarazem każda lokalna działalność, nawet ta niezauważana, przyczynia się do sukcesu społeczności. Dlatego każdy powinien postępować tak, aby pogłębiać i wzmacniać zaufanie konsumentów do metody biodynamicznej i produktów Demeter.

O koncepcji:

W dzisiejszych czasach funkcjonuje materialistyczny pogląd wywodzący się z nauk przyrodniczych, bazujący na darwinowskiej zasadzie ewolucji, wg której kolejny szczebel

ewolucyjnego rozwoju kształtuje się z niższego etapu w drodze współzawodnictwa oraz selekcji naturalnej. W antropozofii sformułowanej przez Rudolfa Steinera, punktem wyjścia jest poznanie duchowe, gdzie można doszukać się następującej zasady ewolucji: w procesie ewolucji świata, fizyczność staje się w coraz większym stopniu zdolna do wcielania wyższych bytów, takich jak ludzie i zwierzęta. Fizyczne ucieleśnienie dużo starszych, wyższych bytów, jest najnowszym etapem w ewolucji świata.

Rolnictwo stanowi wyraz twórczego spotkania rodzaju ludzkiego ze światem przyrody. Metody prowadzenia rolnictwa są wynikiem potrzeb ludzi, żyjących wspólnie w określonym kręgu kulturowym. Produkty dostarczane przez rolnictwo muszą „przemawiać” do istoty ludzkiej, by możliwe było prawdziwe odżywianie. Chów bydła, umożliwiający pozyskanie obornika, był i wciąż jest podstawą intensywnej produkcji na gruntach ornych. Chów zwierząt wymaga wytwarzania pasz, natomiast chów bydła wymaga stosowania pasz objętościowych, co w dużym stopniu określa płodozmian w gospodarstwie. Uprawa roślin jest determinowana zarówno przez potrzeby ludzi, jak i zwierząt oraz wymaga świadomego podejścia do gospodarowania glebą. Właściwe gospodarowanie, dostosowane do warunków lokalnych, czyni zadość potrzebom roślin i gleby, zwierząt i ludzi. Z tego względu rozdział poświęcony uprawie roślin, włączając aspekty nawozowe oraz gleboznawcze, umieszczono na początku tych standardów. Następnie omówiono preparaty biodynamiczne, a po nich świat zwierząt. Na koniec podsumowano wymogi formalne.

Z wyjątkiem wprowadzenia, które przybliży kontekst, standardy są zaprezentowane w dwóch kolumnach. W prawej znajdują się słowa kluczowe oraz zwięzłe opisy, a pełne rozwinięcie ma miejsce w lewej kolumnie.

O znakowaniu:

Znakowanie produktów prawnie chronionymi słowami, i/lub znakiem handlowym Demeter, „w okresie przedstawiania na Demeter”, „z rolnictwa biodynamicznego”, „z produkcji biodynamicznej”, jak również wszelkimi innymi wyróżnikami, które kojarzą się z metodą biodynamiczną, wymagają zawarcia umowy przez rolników, przetwórców oraz handlowców.

Umowy certyfikacyjne zawierane z rolnikami, ogrodnikami, sadownikami, plantatorami winorośli, leśnikami, oprócz wymogu zgodności z niniejszymi standardami, nakładają także obowiązek spełnienia przepisów prawnych, regulujących produkcję ekologiczną, w szczególności: Rozporządzeń UE nr 834/2007 i 889/2008 (w sprawie produkcji ekologicznej) w obowiązującej wersji, w USA – Ustawy o Ekologicznej Produkcji Żywności z listopada 1990 r., a w Australii – Krajowych Standardów Produkcji Ekologicznej i Biodynamicznej, wydanie 3.4 z 1 lipca 2009 r. lub późniejsze. Obecnie obowiązująca wersja standardów Demeter International ma zastosowanie w przetwórstwie oraz znakowaniu zarówno produktów żywnościowych, jak i nieżywnościowych pochodzących z rolnictwa biodynamicznego. Gdziekolwiek w treści niniejszych standardów pojawia się słowo Demeter, słowo stylizowane, logo lub znak towarowy Demeter, dotyczy to metody biodynamicznej. Zgodność z niniejszymi standardami warunkuje możliwość stosowania znaków Demeter, biodynamiczny oraz znaków pokrewnych.

2. Gospodarstwo jako organizm – gospodarstwo jako indywidualność

„Istota gospodarstwa wyraża się najpełniej, gdy może być ono pojmowane jako rodzaj niezależnej indywidualności, samoistnej jednostki. W rzeczywistości każde gospodarstwo powinno dążyć do takiego stanu, stanu bycia samoistną jednostką”.

Rudolf Steiner (GA 327, „Kurs Rolniczy”, Wykład drugi)

Każda postać życia jest ukształtowana na zasadzie bytu organicznego. Oddzielnie powstające organy łączą się, by utworzyć żywą istotę, a organizm jest czymś więcej niż

sumą części. Organizmy chronione są skórą, co umożliwia im rozwijanie życia wewnętrznego, które toczy się w relacji do zewnętrznego środowiska ziemskiego i kosmicznego. Jeżeli to wewnętrzne życie podlega samorozwojowi, wówczas powstaje indywidualność.

Jeżeli gospodarstwo rolne jest zorganizowane właśnie w taki sposób, a ponadto z własnych zasobów tworzy system życia glebowego, zapewniając rozwój roślin i chów zwierząt zgodnie z ich naturalnymi potrzebami, wówczas mamy prawo mówić o organizmie gospodarstwa. Tak zorganizowane gospodarstwa produkują żywność wysokiej jakości dzięki żyznej glebie, pobudzonym siłom życiowym roślin, a także dzięki temu, że chów zwierząt odbywa się zgodnie z wymaganiami ich dobrostanu. Jednocześnie takie gospodarstwa tworzą krajobraz kulturowy, który może się rozwijać i odnawiać zgodnie z wymogami ochrony środowiska.

Każde gospodarstwo jest położone w innych warunkach. Każda rolnicza praktyka produkcyjna poprzez własne metody uprawy gleby, płodozmiiany, gospodarkę nawozową, rozwija szczególny rodzaj glebowej flory i fauny. To, jakie gatunki zwierząt są utrzymywane w gospodarstwie i jaki jest system ich chowu w budynkach inwentarskich, określa parametry żyzności gleby. Decyzje podejmowane przez ludzi oraz metody współpracy sprawiają, że każde gospodarstwo jest inne. Poza tym człowiek, korzystając z wiedzy humanistycznej, może wprowadzić wyższy poziom harmonii i uporządkowania struktury organizmu gospodarstwa. Indywidualność gospodarstwa powstaje na bazie gospodarstwa rolnego jako organizmu.

3. Uprawa roli i roślin

Ponieważ rośliny są formami życia szczególnie zależnymi od wpływów środowiska, oprócz właściwego stanowiska, wymagają wystarczającej ilości światła i ciepła. Warunkiem prawidłowego rozwoju liści, kwiatów oraz owoców jest żywa gleba, umożliwiająca prawidłowy rozwój korzeni. Zapewnienie im odpowiedniego stanowiska ma większe znaczenie dla zdrowotności roślin niż pojedyncze zabiegi uprawowe. Ważny jest również dobór odpowiednich gatunków i odmian. Jednostronne oddziaływanie poszczególnych roślin uprawnych można zrównoważyć w ramach płodozmianu dostosowanego do warunków lokalnych. Należy pamiętać, że budowanie trwałej żyzności gleby wymaga uwzględnienia w płodozmianie wystarczającego udziału roślin motylkowatych (bobowatych), najlepiej wieloletnich, a także roślin o dużej masie liści.

„Nawozić znaczy ożywiać glebę”. Ta dewiza prowadzi nas do metody budowania żyzności, która ma swój początek w powiązaniach pomiędzy sferami życia roślin i zwierząt. W każdym planie nawozowym, właściwe zastosowanie preparatów biodynamicznych ma kluczowe znaczenie.

Ważnym celem zabiegów uprawowych jest intensyfikacja procesów biologicznych w glebie. Pierwszeństwo mają metody energooszczędne.

3.1. Nasiona i materiał rozmnożeniowy

Jakość wewnętrzna nasion oraz ich cechy zewnętrzne wpływają na odporność roślin podczas wzrostu, na potencjał plonotwórczy w danych warunkach siedliskowych i na ich jakość żywieniową. W celu osiągnięcia parametrów jakości, do jakich się dąży w rolnictwie biodynamicznym, wymagana jest wyjątkowa staranność. O ile to możliwe, należy stosować naturalnie zapyłane odmiany roślin, reprodukowane w rolnictwie biodynamicznym. Nasiona odmian modyfikowanych genetycznie nie mogą być rozmnażane ani wysiewane w gospodarstwach Demeter.

Stosowanie i reprodukcja nasion oraz materiału roślinnego wytworzonego przy użyciu nowych technik hodowli roślin jest zabronione w gospodarstwach Demeter. Obejmuje to techniki hodowlane zaliczane przez IFOAM UE do inżynierii genetycznej ukierunkowanej na GMO, według obecnej definicji prawnej UE (stan z czerwca 2017):

- Mutageneza ukierunkowana oligonukleotydowo,
- Nukleazy z motywem palca cynkowego, typy I do III,
- Technologia CRISPR/Cas,
- Meganukleazy,
- Cisgeneza,
- Szczepienie na podkładce transgenicznej,
- Agro-infiltracja,
- Metylacja DNA zależna od RNA (RdDM),
- Odwrócona hodowla,
- Biotechnologie stosowane przez firmę Synthetic Genomics.

3.1.1. Nasiona oraz sadzeniaki ziemniaków

Nasiona oraz sadzeniaki ziemniaków muszą pochodzić z uprawy biodynamicznej, a jeśli są niedostępne – z ekologicznej.

Nasiona oraz sadzeniaki ziemniaków z rolnictwa biodynamicznego lub ekologicznego nie mogą być traktowane chemicznie, również w okresie przechowywania.

Napromieniowanie promieniami jonizującymi jest wykluczone.

Jeśli nasiona lub sadzeniaki ziemniaków w jakości biodynamicznej lub ekologicznej są niedostępne, można zastosować niezaprawiane chemicznie nasiona i materiał rozmnożeniowy pochodzenia konwencjonalnego, po uprzednim uzyskaniu zezwolenia właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 1: patrz załącznik 7)

Odmiany mieszańcowe zbóż, z wyjątkiem kukurydzy (*Zea mays*) są wykluczone, podobnie jak metody hodowlane wykorzystujące fuzje protoplastów lub cytoplastów.

3.1.2. Materiał rozmnożeniowy

Materiał rozmnożeniowy musi pochodzić z rolnictwa biodynamicznego, a jeśli jest niedostępny – z ekologicznego.

3.1.2.1. Materiał rozmnożeniowy w uprawie warzyw

Właściwa organizacja Demeter może na zasadzie odstępstwa wyrazić zgodę na zastosowanie konwencjonalnego materiału rozmnożeniowego (wyprodukowanego bez stosowania inżynierii genetycznej) – w przypadku niedostępności materiału w jakości Demeter lub ekologicznej.

Zgoda na odstępstwo nie jest udzielana na rozsadę warzyw szybko rosnących, przeznaczonych na sprzedaż (np. sałata, itp.).

(odstępstwo 1: patrz załącznik 7)

Nasiona i materiał nasadzeniowy muszą pochodzić z rolnictwa biodynamicznego, jeśli są dostępne.

Chemiczne zaprawy są zabronione.

Dozwolone są jedynie środki spełniające wymogi niniejszych standardów.

Genetycznie modyfikowane nasiona i materiał nasadzeniowy są zabronione.

Niedostępność ekologicznych nasion i/lub materiału rozmnożeniowego musi zostać wykazana właściwej organizacji Demeter.

3.1.2.2. Materiał rozmnożeniowy w uprawie drzew i roślin wieloletnich

Jeżeli można udokumentować niedostępność materiału rozmnożeniowego drzew i roślin wieloletnich w jakości biodynamicznej lub ekologicznej, możliwe jest zastosowanie niezaprawianego materiału konwencjonalnego.

Pozbiorcze traktowanie chemicznymi środkami ochrony roślin (np. dezynfekującymi) jest zabronione.

(odstępstwo 1: patrz załącznik 7)

Dozwolone jest wprowadzenie nie więcej niż dwóch drzew konwencjonalnych rocznie w przeliczeniu na gospodarstwo.

3.2. Nawożenie

Ożywanie gleby, utrzymywanie oraz zwiększanie jej żyzności są podstawowymi celami metody biodynamicznej. Największe znaczenie, oprócz metod uprawy gleby oraz struktury zasiewów, ma staranne zagospodarowanie zaszczerpionych preparatami biodynamicznymi nawozów, pochodzących od zwierząt gospodarskich, w szczególności krów.

3.2.1. Poziom nawożenia

Maksymalna ilość azotu, jaka może zostać dostarczona w użytych nawozach organicznych, uśredniona w ramach płodozmianu, nie może przekroczyć ilości, którą mogłyby wyprodukować zwierzęta żywione wyłącznie paszami własnymi gospodarstwa (max. 1,4 sztuki obornikowej na 1 ha całkowitej powierzchni gospodarstwa; patrz załącznik 1).

W uprawie roślin wieloletnich w klimacie tropikalnym i subtropikalnym dozwolone jest stosowanie max. 170 kg N/ha, jeśli eksport azotu przekracza 96 kg N/ha. Ten ubytek musi zostać wykazany w bilansie azotu i musi zostać zatwierdzony przez właściwą organizację Demeter.

Gospodarstwa ogrodnicze mogą wprowadzić do 170 kg N/ha pod warunkiem, że wynoszenie azotu w produktach roślinnych przekracza 112 kg N/ha. Ubytek musi zostać wykazany w bilansie azotu, i zatwierdzony przez właściwą organizację Demeter.

W szklarniach dozwolone jest stosowanie większych ilości azotu, o ile kontrola bilansu azotowego wykaże, że ilość azotu wprowadzonego i wyniesionego [w formie zbiorów] pozostaje w równowadze, z uwzględnieniem 5% odchylenia.

Jeżeli nawozy organiczne produkowane w gospodarstwie oraz inne zabiegi uprawowe służące ożywieniu gleby nie wystarczają do pokrycia potrzeb pokarmowych roślin, można zastosować nawozy organiczne z zakupu. Należy jednak unikać pobudzania nadmiernego wzrostu roślin.

Ilość azotu dokupionego w postaci nawozów organicznych, przeznaczona na daną powierzchnię nie może przekroczyć wielkości, która mogłaby być dostarczona w formie kompostu, obornika i/lub nawozów zielonych. W każdym przypadku ilość ta musi być mniejsza od wytwarzanej przez 0,5 sztuki obornikowej/ha (wyjątek: uprawa rośliny wieloletnich).

Całkowita ilość azotu nie może przekroczyć ilości wytwarzanej przez 1,4 sztuki obornikowej/ha.

Gospodarstwa ogrodnicze po weryfikacji bilansu azotowego mogą wprowadzić do 170 kg N/ha.

Stosowanie nawozów organicznych z zakupu jest ograniczone.

Ilość zakupionego azotu w postaci nawozów organicznych nie może przekroczyć 0,5 sztuki obornikowej/ha.

Dozwolone nawozy są wymienione w załączniku 4.

Nawozy muszą być starannie przygotowywane. Należy zapewnić odpowiednią powierzchnię składowania oraz właściwe metody stosowania. Podczas składowania i stosowania nawozów należy minimalizować straty składników pokarmowych przez ułatnianie oraz wymywanie.

Z nawozami należy obchodzić się starannie podczas przygotowywania, przechowywania oraz stosowania.

3.2.2. Wprowadzane nawozy i podłoża

Dozwolone jest stosowanie mączek skalnych, w tym fosforytowych oraz podłoży ogrodniczych.

Syntetyczne nawozy azotowe, saletra chilijska, łatwo rozpuszczalne w wodzie nawozy fosforowe, jak również czyste sole potasowe oraz sole potasowe z zawartością chloru większą niż 3%, są surowo zabronione. Kompost z fekaliiów, kompost ze śmieci oraz osady ściekowe są zabronione.

Syntetyczne nawozy azotowe, saletra chilijska, rozpuszczalne w wodzie fosforany, czyste sole potasowe oraz sole potasowe o zawartości powyżej 3% chloru są zabronione.

Dozwolone nawozy spoza gospodarstwa są wymienione w załączniku 4.

Sprowadzone nawozy zwierzęce nie mogą pochodzić od zwierząt utrzymywanych w systemie produkcji intensywnej. Przez chów intensywny rozumie się systemy, w których zwierzęta nie mają regularnego i swobodnego dostępu do wybiegów (np. chów klatkowy drobiu) lub stosowane są nieetyczne praktyki (jak skracanie dziobów u kur niosek, piłowanie kielków u prosiąt).

Zakaz nawozów zwierzęcych z produkcji intensywnej.

Należy podejmować odpowiednie działania, by zapobiec zanieczyszczeniu certyfikowanych gruntów przez pozostałości leków weterynaryjnych, dodatki paszowe, antybiotyki, zanieczyszczenia pochodzące z pasz, jak rtęć z mączki rybnej i inne pozostałości, jak herbicydy ze ściółki.

Nawozy od zwierząt karmionych paszami modyfikowanymi genetycznie są zabronione.

Jeśli nie można udowodnić, że nawóz jest wolny od GMO lub niedostępny jest nawóz wolny od GMO, właściwa organizacja Demeter może wyrazić zgodę na odstępstwo.

(odstępstwo 1A: patrz załącznik 7)

Kryteria przyznania odstępstwa:

1. Nawóz musi być kompostowany co najmniej przez rok, bądź poddany intensywnemu procesowi szybkiego kompostowania.
2. Kompost musi być identyfikowalny oraz musi być przetwarzany w odseparowanej przymie.

Pochodzenie i zastosowanie sprowadzonych nawozów i podłoży musi być udokumentowane.

Pochodzenie, ilość oraz zastosowanie (na które pole, pod jaką roślinę), wszystkich sprowadzonych nawozów i podłoży musi być dokładnie udokumentowane.

Odczyn gleby należy utrzymywać i regulować stosownie do wymogów gleby oraz roślin. Jeśli to niezbędne, można przeprowadzić wapnowanie.

Odczyn gleby należy utrzymywać na optymalnym poziomie.

3.3. Pielęgnacja i ochrona roślin

Celem różnorodnych działań biodynamicznych, stosowanych na obszarze całego gospodarstwa, jest osiągnięcie wysokiej odporności roślin uprawnych na choroby grzybowe i bakteryjne oraz uszkodzenia powodowane przez owady. Zalicza się do nich także działania związane z kształtowaniem krajobrazu.

Jeżeli okażą się one niewystarczające, wówczas można zastosować sposoby oraz środki wykazane w załączniku 5.

Syntetyczne środki ochrony roślin do zwalczania szkodników, chorób grzybowych, wirusowych i innych (włączając zastosowania profilaktyczne), chwastów, a także regulatory wzrostu, są zabronione.

Jakikolwiek przypadek zastosowania środka niedozwolonego przez niniejsze standardy, skutkuje decertyfikacją gospodarstwa, a co najmniej traktowanych nim roślin i pól.

Testowanie nowych środków i metod dozwolone jest jedynie za zgodą właściwej organizacji Demeter (patrz załącznik 5).

Należy wzmacniać naturalną odporność roślin.

Każdorazowe zastosowanie niedozwolonych środków skutkuje decertyfikacją gospodarstwa, a co najmniej traktowanych roślin i pól.

3.3.1. Ochrona w magazynach

Zgodnie z niniejszymi standardami produkty biodynamiczne należy przechowywać w taki sposób, aby zapobiec obniżeniu ich jakości (np. poprzez dobór pojemników, sposobów ochrony przed szkodnikami, itd).

Jeżeli wystąpi silne porażenie przez szkodniki, należy o tym poinformować właściwą organizację Demeter, która na podstawie niniejszych standardów zadecyduje, jakie działania zastosować. Należy przy tym zadbać, by nie doszło do zanieczyszczenia produktów.

Należy zapobiegać obniżeniu jakości produktów podczas przechowywania.

Wymóg informowania o wystąpieniu poważnych problemów ze szkodnikami.

3.4. Ogrodnictwo i warzywa w uprawie polowej

Ogrodnictwo towarowe, polowa uprawa warzyw, uprawa chmielu i innych roślin wieloletnich stanowią organiczne składowe gospodarstwa na równi z produkcją rolną. Gospodarstwa o wysokim udziale takich upraw wymagają szczególnego planowania produkcji.

W intensywnym ogrodnictwie uprawiane są na tej samej powierzchni, szybko po sobie, różne rośliny, toteż niezbędna jest szczególna troska o glebę. Zaleca się opracowanie programu nawozowego w oparciu o zwierzęta utrzymywane we własnym gospodarstwie. Jeżeli nie ma możliwości utrzymywania zwierząt, wskazana jest współpraca w zakresie wymiany pasz i/lub nawozów z innym gospodarstwem biodynamicznym posiadającym bydło. Szczególną uwagę należy zwrócić na szczepienie nawozu biodynamicznymi preparatami kompostowymi.

W celu urozmaicenia płodozmianu należy wprowadzić uprawę roślin należących do rodzin botanicznych rzadziej uprawianych (np. facelia lub gryka) jako międzyplony. W płodozmianie zawsze powinny znajdować się rośliny motylkowate (bobowate) lub inne rośliny sprzyjające zwiększaniu żyzności gleby i występowaniu pożytecznych owadów.

Oprócz działań opisanych w poprzednich rozdziałach, w ogrodnictwie towarowym, intensywnej polowej uprawie warzyw, sadownictwie i uprawie innych roślin wieloletnich, obowiązują następujące wymogi:

Intensywne zabiegi uprawowe i wysoka aktywność biologiczna gleb uprawianych metodą biodynamiczną sprawiają, że zachodzi w nich intensywna przemiana składników pokarmowych. Z tego względu szczególną uwagę należy zwrócić na zwiększanie zasobów próchnicy.

Szczególnie ważna jest zasobność w próchnicę.

Obornik z konwencjonalnego chowu zwierząt można stosować tylko wówczas, gdy nieosiągalny jest obornik z gospodarstw ekologicznych, i tylko za zgodą właściwej organizacji Demeter.

Gospodarstwa ogrodnicze i gospodarstwa z chowem zwierząt powinny ze sobą tak współpracować, jakby tworzyły jedną całość.

Nie wolno pozostawiać gleby bez okrywy roślinnej przez cały rok. Ściółkowanie gleby jest dozwolone (patrz punkt 3.4.4).

3.4.1. Nasiona, materiał rozmnożeniowy i rozsady

Obowiązują zasady podane w rozdziale 3.1. – „Nasiona i materiał rozmnożeniowy”.

3.4.2. Nawozy, podłoża i substraty

Podstawą nawożenia jest dobrze rozłożony obornik, pochodzący z własnego stada zwierząt przeżuwiających, zaszczepiony preparatami biodynamicznymi. Jeżeli zachodzi konieczność stosowania obornika z zewnątrz, należy zwrócić szczególną uwagę na to, aby nie zawierał on pozostałości oraz nie pochodził z intensywnej produkcji zwierzęcej.

Obornik nie może pochodzić od zwierząt z chowu intensywnego.

O ile to możliwe, podłoża ogrodnicze i substraty powinny być wytwarzane poprzez łączenie materiałów z własnego gospodarstwa. Co najmniej 25% objętości materiałów wyjściowych powinien stanowić kompost zaszczepiony preparatami biodynamicznymi, wytworzony z materiałów pochodzenia roślinnego lub obornika.

Co najmniej 25% objętości podłoży ogrodniczych powinien stanowić kompost zaszczepiony preparatami biodynamicznymi.

Materiał roślinny przeznaczony do kompostowania, jak również gotowy kompost wyprodukowany z kory, liści, wiórów drzewnych itd., pochodzących z terenów komunalnych, może być zastosowany pod warunkiem, że badania na obecność pozostałości wykażą brak zagrożeń. Zastosowanie podłoży z zakupu wymaga zgody właściwej organizacji Demeter.

W przypadku kompostów komunalnych konieczna jest analiza pod kątem pozostałości.

Nawozy, płodozmian oraz metody uprawy należy stosować w taki sposób, by zminimalizować wymywanie azotu do wód gruntowych i nadmierne nagromadzenie azotanów w warzywach.

Należy minimalizować wymywanie azotu oraz odkładanie się azotanów w warzywach.

Torf dozwolony jest tylko jako składnik podłoży rozmnożeniowych oraz podłoży wazonowych. Udział torfu należy utrzymywać na możliwie najniższym poziomie nie przekraczającym 75%. Stosowanie syntetycznych środków poprawiających właściwości gleby jest zabronione. Wszystkie nawozy muszą spełniać wymogi niniejszych standardów (patrz załącznik 4).

Udział torfu w podłożach ogrodniczych i doniczkowych nie może przekraczać 75%.

Bezglebowa uprawa roślin (hydroponika, cienkowarstwowe kultury przepływowe itp.), uprawa roślin na wełnie mineralnej oraz uprawa w pojemnikach są zabronione. Uprawa na cienkiej warstwie podłoża (z wyjątkiem rzeżuchy oraz kielków sprzedawanych razem z podłożem) jest zabroniona.

Korzenie cykorii należy pędzić w glebie. W przypadku pędzenia cykorii w wodzie, nie wolno dodawać żadnych substancji, które są zabronione przez niniejsze standardy. Przy wprowadzaniu do obrotu cykorii pędzonej w wodzie oznakowanie musi zawierać stosowną informację w oznakowaniu.

Podłoża ogrodnicze można sterylizować przez parowanie. Po sterylizacji należy jak najszybciej zaszczyć glebę biodynamicznymi preparatami kompostowymi, wyciągiem z kompostu, preparatem krowieńca lub preparatem z łajniaków, aby ukierunkować proces zasiedlenia gleby przez odpowiednie mikroorganizmy.

3.4.3. Pielęgnacja i ochrona roślin

Obowiązują zasady podane w rozdziale 3.3. Pielęgnacja i ochrona roślin.

Uprawy pod włókniną, w szczególności pod folią, należy ograniczyć do minimum. Należy preferować materiały perforowane nadające się do wielokrotnego użytku.

3.4.4. Regulacja zachwaszczenia

Decydujące znaczenie w regulowaniu zachwaszczenia ma płodozmian oraz sposób uprawy roli i roślin. Bardziej zalecane są metody mechaniczne niż zabiegi termiczne. Sterylizacja gleby parą na polu jest zabroniona.

Zastosowanie przemysłowych materiałów do ściółkowania, takich jak papier lub folie do ściółkowania, jest ograniczone do gleb silnie zachwaszczonych, ze względu na ekologiczne konsekwencje całkowitego wyłupienia chwastów oraz techniczne trudności przy opryskiwaniu preparatami biodynamicznymi.

Zastosowanie takich materiałów wymaga uzyskania zgody właściwej organizacji Demeter.

3.4.5. Produkcja pod szkłem i folią

Należy minimalizować zużycie energii do ogrzewania roślin uprawianych w szklarniach i tunelach foliowych.

Tam, gdzie jest to możliwe, należy stosować techniki energooszczędne, jak specjalne techniki grzewcze (np. ogrzewanie podłogowe lub wegetacyjne).

W szklarniach niedozwolone jest płytkie parowanie, ani traktowanie podłoża wysoką temperaturą. Tylko w wyjątkowych przypadkach zgodę na odstępstwo może wydać właściwa organizacja Demeter.

(odstępstwo 1B: patrz załącznik 7)

Metody uprawy bezglebowej oraz cienkopodłożowej są zabronione.

Obowiązek stosownej informacji na etykiecie dla cykorii pędzonej w wodzie.

Po parowaniu należy podjąć działania w celu zasiedlenia podłoża przez mikroorganizmy.

Zastosowanie przemysłowych materiałów do ściółkowania podlega ograniczeniom.

Należy ograniczyć do minimum zużycie energii do ogrzewania

Należy preferować metody energooszczędne.

Po sterylizacji należy jak najszybciej zaszczerpić podłoże biodynamicznymi preparatami kompostowymi, wyciągiem z kompostu, preparatem krowieńca lub preparatem z łajniaków w celu zasiedlenia go mikroorganizmami. Pierwsze zbiory po takim zabiegu nie mogą być sprzedawane ze znakiem Demeter.

Po parowaniu należy podjąć działania w celu zasiedlenia podłoża mikroorganizmami.

3.4.6. Zbiór i przygotowanie do sprzedaży

Wysoką jakość warzyw wyprodukowanych metodą biodynamiczną należy utrzymać poprzez staranny zbiór i przygotowanie do sprzedaży oraz właściwe techniki przechowalnicze.

3.4.7. Odstępstwa dla gospodarstw ogrodniczych z uprawą warzyw i roślin ozdobnych

Gospodarstwa produkujące rośliny ozdobne równoległe do upraw warzywnych muszą przedstawiać na metodę biodynamiczną obie powierzchnie uprawne jednocześnie, o ile nie istnieje wyraźne, trwałe rozdzielenie przestrzenne powierzchni produkcyjnych i szklarni. Nawozy, środki ochrony roślin, podłoża ogrodnicze i substraty muszą spełniać wymogi niniejszych standardów.

Jeżeli nie istnieje wyraźny rozdział produkcji roślin ozdobnych, wówczas powierzchnia ta musi zostać przedstawiona.

Jeżeli istnieje wyraźne, trwałe rozdzielenie przestrzenne upraw polowych oraz szklarni na oddzielne jednostki produkcyjne, właściwa organizacja Demeter może zatwierdzić etapowe przedstawianie uprawy roślin ozdobnych. Celem jest przedstawienie całego gospodarstwa w okresie pięciu lat.

Jeżeli jest wyraźny rozdział powierzchni uprawy, wówczas uprawa roślin ozdobnych może być przedstawiana etapami.

Podczas tych pięciu lat dozwolone jest stosowanie konwencjonalnych podłoży ogrodniczych i nawozów w uprawie roślin ozdobnych. Pochodzenie tych środków, typ, ilość oraz sposób wykorzystania muszą być udokumentowane.

Stosowane środki ochrony roślin muszą spełniać wymagania niniejszych standardów. Oddzielenie powierzchni produkcyjnych musi być starannie udokumentowane (karty historii pól, plan pól, księga gospodarstwa, i/lub inne podobne zapisy).

Środki ochrony roślin muszą spełniać wymagania niniejszych standardów.

Organiczne odpadki z produkcji roślin ozdobnych, która nie jest jeszcze w pełni przedstawiona, muszą być kompostowane oddzielnie oraz wykorzystane wyłącznie w tym dziale produkcji ogrodniczej.

Niezbędne jest oddzielne kompostowanie.

Środki konwencjonalne (surowce oraz gotowe środki produkcji) mogą być stosowane w produkcji roślin ozdobnych. Również w tym przypadku należy prowadzić dokładną dokumentację.

Wymóg udokumentowania stosowanych konwencjonalnych surowców i środków produkcji.

Odrębność metod produkcji roślin ozdobnych i warzyw, jak również sprowadzonych konwencjonalnych roślin ozdobnych, musi zostać zakomunikowana konsumentom poprzez wyraźne, jednoznaczne oznakowanie.

Właściwe oznakowanie produktów Demeter i konwencjonalnych.

3.5. Sadownictwo i inne uprawy wieloletnie

Należy stosować wszelkie dostępne działania, takie jak uprawy mieszane i współrzędne, zadarnienie międzyrzędzi, a także właściwe utrzymanie gleby. Zabiegi te można uzupełnić

intensywną pielęgnacją roślin wieloletnich. Ponieważ rośliny wieloletnie są uprawiane na tym samym stanowisku przez dłuższy czas, należy zwrócić większą uwagę na zabiegi pielęgnacyjne w ich otoczeniu. Stworzenie równowagi biologicznej pozwoli wyeliminować niektóre z nich.

Zadarnienie międzyrzędzi murawą powinno być dostosowane do miejscowych warunków i składać się z wielu odpowiednio dobranych gatunków roślin. Gleba nie może pozostawać bez okrywy roślinnej przez cały rok. Wyjątkiem od powyższej reguły może być rok zakładania sadu.

(odstępstwo 2: patrz załącznik 7)

Odstępstwa dla sadów w klimacie suchym wymagają zgody właściwej organizacji Demeter.

Należy dążyć do bogatego składu gatunkowego roślin murawy w międzyrzędziach. Gleba nie może być pozbawiona okrywy roślinnej przez cały rok.

3.5.1. Materiał nasadzeniowy

Jeżeli jest dostępny materiał nasadzeniowy w jakości Demeter, należy preferować jego użycie. Jeżeli materiał nasadzeniowy dostępny jest tylko w jakości ekologicznej, wówczas należy zastosować taki materiał.

Obowiązują zasady podane w rozdziale 3.1. Nasiona i materiał rozmnożeniowy.

Należy użyć materiału nasadzeniowego w jakości Demeter lub ekologicznej.

3.5.2. Nawożenie i utrzymanie gleby

W bezinwentarzowych gospodarstwach sadowniczych ilość nawozów sprowadzonych spoza gospodarstwa jest ograniczona do obsady 1,2 sztuki obornikowej na 1 ha sadu. Całkowita ilość zastosowanego nawozu nie może przekroczyć ilości równoważnej 96 kg N/ha sadu.

W uprawie winorośli na wino łączna ilość nawozów w trzech następujących po sobie latach nie może przekroczyć 150 kg N/ha.

Maksymalna ilość nawozów organicznych z zakupu jest równoważna 1,2 sztuki obornikowej/ha czyli 96 kg N/ha.

3.5.3. Pielęgnacja i ochrona roślin

W tej kwestii zastosowanie mają regulacje zawarte w rozdziale 3.3. Pielęgnacja i ochrona roślin.

3.5.4. Materiały na podpory

W klimacie umiarkowanym niedozwolone jest stosowanie podpór z drewna drzew tropikalnych i podzwrotnikowych z uwagi na degradację środowiska. Jako podpory można stosować tropikalne trawy, jak bambus lub tonkin.

W klimacie umiarkowanym podpórki z drewna tropikalnego i podzwrotnikowego są niedozwolone.

3.6. Grzyby

3.6.1. Pochodzenie materiału wyjściowego / grzybni

O ile to możliwe, należy używać grzybni z własnej produkcji, prowadzonej zgodnie z niniejszymi standardami, która będzie użyta jako kultura startowa.

Grzybnia powinna pochodzić z certyfikowanej produkcji

ekologicznej lub ze stanu naturalnego, o ile to możliwe. Jeśli grzybnia jest wytwarzana w gospodarstwie Demeter, podłoże powinno być przygotowane, w miarę możliwości, z surowców rolniczych i leśnych certyfikowanych przez Demeter.

3.6.2. Pochodzenie substratu do uprawy

Podłoże do produkcji grzybów musi się składać z materiałów pochodzących z rolnictwa ekologicznego lub dozwolonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym, jak również ze składników mineralnych. Obornik z gospodarstw ekologicznych, który zawiera niecertyfikowane odpady słomy lub niecertyfikowane materiały rolnicze, np. masa zielona i obornik z ekstensywnego chowu zwierząt, można stosować jako składniki podłoża. Warunkiem zastosowania tych materiałów jest co najmniej 6-miesięczne kompostowanie ich w gospodarstwie ekologicznym lub biodynamicznym. Na początku kompostowania muszą być dodane do kompostu preparaty biodynamiczne.

Słoma z drugiego roku przestawiania może być użyta jako składnik podłoża. Jeśli jest używane drewno, np. pnie dębu (w uprawie shiitake), wióry lub trociny, wówczas nie wolno traktować go insektycydami po ścięciu. Torf jest dopuszczony do stosowania jako okrywa podłoża do uprawy grzybów. Pozostałe dopuszczone składniki są wymienione w załącznikach do niniejszych standardów.

3.6.3. Zabiegi biodynamiczne

Do podłoża przed zaszczepieniem grzybnią należy dodać biodynamiczne preparaty kompostowe. Po zakończeniu fazy sterylizacji, jak również przed zaszczepieniem grzybnią należy zastosować preparaty kompostowe. W przypadku grzybów, które rosną na sterylizowanym substracie drzewnym, preparaty kompostowe należy zastosować w fazie dojrzewania lub przed procesem traktowania trocin wysoką temperaturą, bądź po tym zabiegu. Preparat krowieńca (500) musi być zastosowany co najmniej raz podczas cyklu wzrostu.

Wskazane jest, aby przy planowaniu prac uwzględniać rytmy kosmiczne.

3.6.4. Oświetlenie

Gatunki grzybów, które reagują na światło, jak np. shiitake, należy uprawiać przy dostępie światła. Jeśli z powodu klimatu konieczna jest uprawa w zaciemnionych pomieszczeniach wymagana jest zgoda właściwej organizacji Demeter.

3.6.5. Zdrowotność

Podstawową zasadą jest zapobieganie, czyli utrzymanie zdrowotności uprawy przez właściwą higienę, kontrolę atmosfery, mechaniczne zwalczanie szkodników i stosowanie preparatów biodynamicznych.

Sól może być zastosowana do zwalczania chorób grzybowych. Inne działania i substancje aktywne do pielęgnacji i ochrony roślin są wymienione w załączniku 5 do niniejszych standardów.

3.6.6. Czyszczenie i dezynfekcja pomieszczeń do uprawy grzybów

Do czyszczenia pomieszczeń do uprawy grzybów muszą być stosowane metody mechaniczne w połączeniu z wodą i parą wodną. Dopuszczone środki czyszczące i dezynfekujące o działaniu biobójczym są wymienione w części A rozdziału 8 standardów przetwórstwa. Nie mogą one zawierać DAC/BAC. Urządzenia można dezynfekować 70% alkoholem albo środkami na bazie kwasu nadoctowego. Nie można używać formaldehydu. Po oczyszczeniu wszystkie pomieszczenia wewnętrzne oraz powierzchnie muszą być spłukane wodą, w jakości wody pitnej. Nie jest to konieczne tylko tam, gdzie podłoże do uprawy grzybów jest używane po całkowitym biologicznym rozkładzie środków czyszczących i dezynfekujących.

3.6.7. Wykorzystanie kompostu po uprawie grzybów

Należy sporządzić plan postępowania z wszystkimi kompostami po uprawie grzybów. Producent grzybów powinien nawiązać kontakt z gospodarstwami biodynamicznymi, które będą mogły wykorzystać takie materiały.

3.7. Kielki i siewki

Przy produkcji kielków i siewek należy używać nasion, korzeni i kłączy pochodzących z uprawy biodynamicznej. Materiał pochodzenia konwencjonalnego jest niedozwolony.

Nasiona, korzenie i kłącza z produkcji konwencjonalnej są niedozwolone.

Woda stosowana w produkcji kielków i siewek musi odpowiadać normom jakości wody pitnej. Jeśli są stosowane substraty i podłoża, muszą one spełniać wymagania niniejszych standardów. Ewentualne wątpliwości należy wyjaśnić z Komitetem ds. Standardów Demeter International.

Można stosować wyłącznie wodę odpowiadającą normom jakości wody pitnej.

3.8. Nowe rośliny uprawne i metody uprawy

Nowe rośliny uprawne lub metody uprawy niewymienione w niniejszych standardach oraz nie będące w powszechnym użyciu w gospodarstwach ekologicznych, mogą być wypróbowywane za zgodą właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 3: patrz załącznik 7)

3.9. Karczowanie pierwotnego lasu tropikalnego

Karczowanie pierwotnego lasu tropikalnego w celu użytkowania rolniczego jest zabronione. Inne obszary o wysokich walorach przyrodniczych też muszą być chronione. Zmiana ich użytkowania na cele rolnicze może zostać dokonana po wyrażeniu zgody na odstępstwo wydane przez właściwą organizację Demeter.

Obszary o wysokich walorach przyrodniczych muszą być chronione.

(odstępstwo 4: patrz załącznik 7)

3.10. Staranność przy używaniu wody do nawadniania

Woda nie może zawierać pozostałości pestycydów, bakterii chorobotwórczych i pasożytów ani w żaden sposób zanieczyszczać produktu końcowego. W razie wątpliwości wymagana jest analiza wody. System nawadniania należy zaplanować w taki sposób, aby ilość wody używanej do nawadniania i/lub częstotliwość nawadniania nie prowadziły do pogorszenia stanu gleby (np. zasolenia, erozji). Pobieranie wody z cieków wodnych wymaga pozwolenia. Użycie wód głębinowych jest dopuszczalne tylko wtedy, jeśli plan opisujący skutki wykorzystania takiej wody jest zatwierdzony przez właściwą organizację Demeter.

3.11. Utrzymanie różnorodności biologicznej

Gospodarstwo musi wykazać się zaangażowaniem w ochronę różnorodności biologicznej. Jeśli powierzchnie różnorodności biologicznej w gospodarstwie lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie stanowią mniej niż 10% całkowitej powierzchni gospodarstwa, należy sporządzić plan różnorodności biologicznej, który musi być zatwierdzony przez właściwą organizację Demeter. Plan zawiera ustalenia dotyczące sposobów poprawy istniejącego stanu rzeczy i harmonogram ich wdrażania.

Plan może obejmować inne elementy, np. zachowanie rzadkich lub zagrożonych wyginięciem gatunków ptaków i owadów poprzez zapewnienie im siedlisk, uprawę odmian roślin oraz chów zwierząt z rolnictwa biodynamicznego.

Powierzchnie różnorodności biologicznej powinny stanowić 10% całkowitej powierzchni gospodarstwa. Jeśli wskaźnik ten jest niemożliwy do osiągnięcia, właściwa organizacja Demeter może zatwierdzić plan różnorodności biologicznej.

Do powierzchni różnorodności biologicznej zalicza się:

- ekstensywnie wypasane powierzchnie, umożliwiające zakwitanie i wytworzenie nasion określonych roślin;
- powierzchnie zalesione (powierzchnie rolno-leśne);
- niepielęgnowany las;
- uwrocia pól;
- grunty porośnięte kwitającymi roślinami jednorocznymi lub wieloletnimi, które mogą zakwitnąć;
- ugór jako część płodozmianu lub inny ugór;
- niepielęgnowane użytki zielone (niekoszone w danym roku);
- pasy w granicach ogrodzeń;
- rodzime gatunki drzew, pojedyncze drzewa charakterystyczne dla danego siedliska (100 m² na drzewo) i aleje;
- żywopłoty, pola i grupy drzew na brzegach rzek;
- ciek wodny, stawy, mokradła, lasy łęgowe;
- powierzchnie ruderalne (np. osuwiska), murki kamienne i sterty kamieni;
- mur zbudowany z kamieni niepołączonych zaprawą;
- nieoznaczone ścieżki naturalne i szlaki wędrownie;
- inne działania wspierające różnorodność biologiczną, włącznie z uprawą gatunków roślin i chowem zwierząt zagrożonych wyginięciem,

- działania wymienione w planie różnorodności biologicznej.

W krajach, w których różnorodność biologiczna nie została włączona do standardów, jej zagadnienia muszą być omawiane w gospodarstwach lub być częścią systemów zapewnienia jakości ukierunkowanych na rozwój gospodarstwa i motywację ludzi.

4. Preparaty biodynamiczne (patrz załącznik 10)

Wszystkie środki i działania stosowane w gospodarstwie biodynamicznym podlegają ocenie wg zasad holistycznych. Dla żywej jednostki niezmiernie ważne jest nie tylko zrównoważenie materialnych potrzeb danego systemu, lecz także – jak to jasno wyłożył Rudolf Steiner w Kursie Rolniczym – zrównoważenie ubytku sił życiowych. W tej kwestii ogromne znaczenie ma świadome przywiązywanie wagi do szczegółów związanych z produkcją, przechowywaniem i stosowaniem preparatów biodynamicznych.

Poznanie duchowe wskazuje, że składniki pochodzenia mineralnego, roślinnego i zwierzęcego, pod wpływem działania sił pochodzenia kosmicznego i ziemskiego, mogą podlegać przemianom przez cały rok. Siły te działają za pośrednictwem preparatów biodynamicznych. Preparaty po zastosowaniu na glebę, rośliny lub nawozy, przyczyniają się do ożywienia gleby, podwyższenia wielkości plonów i ich jakości, a także żywotności i wydajności roślin w gospodarstwach biodynamicznych.

W miarę możliwości preparaty biodynamiczne powinny być wytworzone w gospodarstwie lub w gospodarstwie, które z nim współpracuje. O ile to możliwe, rośliny oraz organy zwierząt do ich produkcji powinny pochodzić z gospodarstwa lub z innego gospodarstwa biodynamicznego. Zdobyte doświadczenie i wiedzę, pochodzące z obserwacji i eksperymentowania, należy spożytkować w wytwarzaniu i stosowaniu preparatów.

Pełnego efektu działania preparatów można oczekiwać tylko wtedy, gdy stosowane są wszystkie preparaty (kompostowe i do oprysku pól oraz roślin). Preparaty do nawozów i pielęgnacji roślin (mieszane przez jedną godzinę) stosuje się przez cały roku, z zachowaniem właściwych technik i terminów stosowania. Gospodarstwo musi posiadać funkcjonujące urządzenia do mieszania preparatów lub umowę z firmą świadczącą usługi w zakresie mieszania i stosowania preparatów, co podlega kontroli podczas corocznej inspekcji.

Należy dążyć do wytwarzania preparatów biodynamicznych we własnym gospodarstwie.

Należy stosować wszystkie preparaty, gdyż są wtedy najbardziej efektywne.

Preparaty do oprysku pól należy stosować zgodnie z wymogami roślin uprawnych:

- preparatem krowieńca lub preparowanym krowieńcem (500P) należy opryskiwać na początku wegetacji lub po zbiorze certyfikowanej rośliny uprawnej, co najmniej raz w roku;
- preparatem z krzemionki należy opryskiwać zgodnie z fazami rozwoju roślin, co najmniej raz w roku;
- sprzęt używany do opryskiwania preparatami biodynamicznymi musi być czysty.

Wszystkie nawozy organiczne (obornik, kompost, itp.) powinny być zaszczerpione preparatami biodynamicznymi. Na tych działkach rolnych, na których w danym roku nie zastosowano

nawozu zaszczeplonego preparatami, zaleca się – w charakterze substytutu – oprysk preparatem zbiorczym (preparat zbiorczy, preparat 500 itd.).

Warunkiem wstępnym uznania gospodarstwa jako gospodarstwo „w trakcie przestawiania na Demeter” (rolnictwo biodynamiczne), co jest możliwe po 12 miesiącach gospodarowania zgodnego z niniejszymi standardami, jest co najmniej jednokrotne zastosowanie preparatu krowieńca oraz preparatu krzemionki, jak również zastosowanie zaszczeplonych nawozów organicznych (lub preparatu zbiorczego wyprodukowanego z zastosowaniem preparatów kompostowych jako substytutu) na wszystkie pola w gospodarstwie. Dotyczy to także nowych pól, objętych przestawianiem.

Zastosowanie preparatów jest ważnym czynnikiem wspomagającym przestawianie gospodarstwa na metodę biodynamiczną.

Wszystkie nawozy gospodarskie muszą być zaszczeplone preparatami kompostowymi. Grunty intensywnie uprawiane (grunty orne, warzywa, winnice, sady), włączając położone na obszarach górskich oraz wszystkie pola, na których produkuje się pasze, muszą być co roku w całości opryskane preparatami polowymi. Wymóg ten nie dotyczy gruntów wyłączonych z użytkowania rolniczego lub odłogowanych.

W przypadku stromych stoków w rejonach górskich (pod warunkiem, że nie są one intensywnie zagospodarowane lub koszone) oraz powierzchni, na które nie można wjechać – może być zastosowane odstępstwo. Zgoda na takie odstępstwo może zostać wydana przez właściwą organizację Demeter, jeśli producent sporządzi plan stosowania preparatów biodynamicznych. Plan zawiera opis wykorzystania preparatów (ze wskazaniem gruntów nieopryskanych lub opryskanych niecałkowicie), harmonogram zabiegów, opis urządzeń do mieszania i oprysków, które znajdują się w gospodarstwie, a także proponowane rozwiązania w celu zwiększenia powierzchni gruntów opryskiwanych w przyszłości, itp.). Zgoda na odstępstwo jest udzielana na ograniczony okres, ale może zostać przedłużona.

(odstępstwo 4A: patrz załącznik 7)

5. Chów zwierząt

Niniejsze standardy chowu zwierząt przedstawiają jedynie wymagania minimalne.

Zwierzęta gospodarskie, jako istoty obdarzone pierwiastkiem duchowym, są w szczególny sposób uzależnione od naszej opieki. Codzienny obrządek należy prowadzić w taki sposób, by zwierzęta były otoczone należyłą troską, oraz by miały zapewnione warunki przejawiania swych naturalnych zachowań. Ewentualne zaburzenia – zarówno w sferze fizycznej, jak i duchowej – należy szybko rozpoznać oraz podjąć odpowiednie działania zapobiegawcze. Warunkiem wstępnym takiej terapii jest stała opieka i obserwacja zwierząt.

Chów zwierząt wraz z towarzyszącą mu produkcją pasz jest ważną częścią gospodarstwa rolnego. Mając na względzie rozwój, organizm gospodarstwa nie może funkcjonować bez chowu zwierząt. W szczególności odnosi się to do przeżuwaczy. Rośliny paszowe oraz dobrze zbilansowane nawozy, które powstają dzięki bydlu, poprzez ożywianie gleby

przyczyniają się znacząco do trwałego rozkwitu gospodarstwa. Harmonijne współdziałanie człowieka z trzema królestwami natury może doprowadzić do powstania żywego, przesiąkniętego duchowością organizmu gospodarstwa.

„Musicie wiedzieć, że na przykład wpływy kosmiczne, które uwidaczniają się w roślinie, pochodzą z wnętrza Ziemi i są wiedzione ku górze. Stąd też, jeśli roślina szczególnie bogata w te wpływy kosmiczne, zostanie zjedzona przez zwierzę, wówczas nawóz, którego dostarczy system trawienny zwierzęcia wskutek zjedzenia takiego pokarmu, będzie właśnie tym, czego potrzebuje ta gleba, na której rośnie dana roślina.

Rudolf Steiner

Jak wynika z doświadczenia, zwierzęta urodzone i utrzymywane w gospodarstwie, w którym troskliwie zwraca się uwagę na żywienie i warunki chowu odpowiadające ich naturalnym potrzebom, cieszą się dobrym zdrowiem, płodnością oraz wydajnością przez całe życie. Należy więc podejmować wszelkie starania, by w danych warunkach stworzyć optymalne warunki życia zwierzętom, względnie kupować zwierzęta tylko z takich gospodarstw, które takie warunki zapewniają.

5.1. Wymóg posiadania zwierząt

Uzyskanie certyfikatu Demeter przez gospodarstwa nieposiadające zwierząt przeżuujących lub roślinożernych jest niemożliwe. Odstępstwa od tego wymogu pozostają w gestii właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 5: patrz załącznik 7)

Gospodarstwo bez przeżuwaczy lub roślinożernych w zasadzie nie może otrzymać certyfikatu Demeter.

W gospodarstwach ogrodniczych oraz uprawiających wyłącznie gatunki wieloletnie, nie ma obowiązku posiadania własnych zwierząt, pod warunkiem intensywnego stosowania obornika, kompostów, nawozów zielonych i preparatów biodynamicznych.

5.2. Obsada zwierząt

Wielkość obsady zwierząt ograniczana jest możliwościami produkcji pasz, które dyktuje klimat i warunki lokalne. Ustalając obsadę zwierząt, należy wziąć pod uwagę potrzeby utrzymywania i zwiększania żyzności gleby.

Minimalna obsada zwierząt jest określana przez właściwą organizację Demeter. Jeśli pasze są dokupywane, maksymalna obsada zwierząt nie może przekroczyć 2,0 sztuk dużych/ha, co odpowiada nie więcej niż 1,4 sztuk obornikowych/ha.

Obsada zwierząt: maksymalnie 2 SD/ha, jeśli pasza jest dokupowana.

5.3. Współpraca między gospodarstwami

Współpraca między gospodarstwami biodynamicznymi (np. wymiana pasz lub nawozów pochodzenia zwierzęcego) traktowanymi łącznie jako jednostka ekologiczna – jest możliwa. W takich przypadkach standardy stosują się do takiej nowej jednostki jako całości.

Jeśli w pobliżu nie ma innego gospodarstwa biodynamicznego, można zorganizować współpracę między certyfikowanymi

Współpracę między gospodarstwami należy uregulować umową.

gospodarstwami biodynamicznym i ekologicznym. Warunkiem jest zawarcie umowy, którą należy przedłożyć właściwej organizacji Demeter.

Zatwierdzenie umowy z gospodarstwem ekologicznym może mieć miejsce, wtedy jeśli:

- a) współpracujące gospodarstwo karmi zwierzęta paszą w 100% ekologiczną,
- b) współpracujące gospodarstwo jest w całości przestawione na produkcję ekologiczną,
- c) został złożony wniosek o wydanie zgody na odstępstwo do właściwej organizacji Demeter,
(odstępstwo 5A: patrz załącznik 7)
- d) obornik był traktowany preparatami biodynamicznymi w miejscu powstawania (najlepiej jeszcze w oborze), albo co najmniej sześć tygodni przed zastosowaniem.
Równoważna ilość obornika w przeliczeniu na całkowitą powierzchnię gospodarstwa nie może przekroczyć 1,4 sztuk obornikowych/ha rocznie.
- e) współpraca z gospodarstwami ekologicznymi w zakresie gospodarki paszowej jest możliwa tylko w przypadku wieloletnich roślin pastewnych (co najmniej trzyletnich). W ich uprawie co najmniej rok wcześniej muszą być zastosowane preparaty; jest to wymóg ze strony gospodarstwa biodynamicznego, przyjmującego owe pasze. Jeśli płodozmian umożliwia uprawę roślin pastewnych na polach objętych współpracą, preparaty muszą być stosowane także w następnych latach. Surowce paszowe wytwarzane w ramach tego rodzaju współpracy nie mogą być sprzedawane jako produkty Demeter.
- f) produkcja pasz w ramach współpracy na powyższych warunkach może być traktowana – w świetle rozdziału 5.5. Żywnienie – jako produkcja własna Demeter.

5.4. Prowadzenie chowu zwierząt

Chów zwierząt należy prowadzić zgodnie z wymaganiami bytowymi i potrzebami emocjonalnymi danego gatunku. Opieka nad zwierzętami sprawowana z poszanowaniem i miłością, przyczynia się do ich dobrostanu, utrzymania zdrowia oraz wydajności.

Warunki utrzymania zwierząt powinny spełniać wymagania właściwe dla danego gatunku zwierząt.

Typ budynków inwentarskich oraz ich wyposażenie muszą umożliwiać zwierzętom przejawianie ich naturalnych wzorców zachowań, zapewniać możliwość ruchu (np. możliwość swobodnego wstawania i kładzenia się) oraz suche i ciepłe miejsce do odpoczynku. Dlatego preferowane są budynki inwentarskie, w których zwierzęta mają całkowitą swobodę ruchu.

Jeżeli firma budowlana rzetelnie uzasadni potrzebę wydłużenia okresu przejściowego niezbędnego do dostosowania budynków inwentarskich do standardów rolnictwa biodynamicznego, wówczas okres ten może zostać wydłużony.

System chowu zwierząt powinien umożliwiać im nieograniczony kontakt z naturalnym otoczeniem (słońce, deszcze, gleba itd.). W szczególności należy zapewnić dostęp do pastwisk, a co najmniej do wybiegów. Należy również zadbać, aby budynki inwentarskie zapewniały dostęp wystarczającej ilości światła, dobry mikroklimat oraz ochronę przed wiatrem.

Niezbędne jest zapewnienie dostępu do pastwisk lub wybiegów.

Uwięziowy system utrzymania jest zasadniczo niedozwolony. Ze względów bezpieczeństwa lub wymogów ustawowej ochrony zwierząt, właściwa organizacja Demeter lub jednostka certyfikująca może udzielić zgody na ograniczone odstępstwo w odniesieniu do pojedynczych zwierząt.

W budynkach inwentarskich wybudowanych przed 24 sierpnia 2000 r. wiązanie zwierząt może być dozwolone pod warunkiem, że zwierzęta będą miały zapewnioną wystarczającą ilość ściółki, indywidualną opiekę i regularny ruch na wybiegu.

(odstępstwo 6: patrz załącznik 7)

Małe gospodarstwa również muszą uwzględniać naturalne wymagania zwierząt. Dotyczy to dostępu do pastwisk i wybiegu tak często, jak jest to możliwe; w idealnych warunkach latem codziennie, a zimą co najmniej dwa razy w tygodniu. Uwięziowy system utrzymania musi być ograniczony do minimum.

Zmiany w konstrukcji budynków inwentarskich, niezbędne z punktu widzenia potrzeb chowu zwierząt (np. stworzenie dostępu do pastwisk, wybudowanie zagród dla odchowu cieląt, przebudowa podłóg szczelinowych, itd.), należy wprowadzić najpóźniej w ciągu pięciu lat.

(odstępstwo 7: patrz załącznik 7)

Zezwala się na okres przejściowy w dostosowaniu konstrukcji budynków, tak by spełniały wymogi chowu zwierząt określone w niniejszych standardach.

Właściwa organizacja Demeter może wyrazić zgodę na ograniczone odstępstwa w zakresie warunków utrzymania w budynkach inwentarskich i dostępu do wybiegów w następujących przypadkach:

- niewystarczający dostęp do pastwisk, (odstępstwo 8: patrz załącznik 7)
- zbyt małe budynki inwentarskie,
- brak dostępu do płynącej / stojącej wody dla ptaków wodnych,
- kurniki nie spełniają wszystkich wymogów,
- wybiegi dla drobiu nie są porośnięte trawą,
- brak roślin lub obiektów zapewniających cień zwierzętom na wybiegach.

Przypadki te dotyczą tylko gospodarstw, w których budynki inwentarskie zostały wybudowane przed 24 sierpnia 1999 r. i spełniały wtedy ówczesne wymogi standardów Demeter.

5.4.1. Chów bydła

Rogi przeżuwaczy pełnią istotną rolę w rozwoju sił życiowych. Zapewniają one przeciwwagę dla sił odpowiedzialnych za intensywne trawienie i wchłanianie. Są częścią całego stworzenia, jakim jest krowa. W porównaniu z obornikiem od innych zwierząt, obornik

bydlęcy wpływa szczególnie stymulująco na żyzność gleby. Rogi mają również ogromne znaczenie jako osłona preparatów biodynamicznych.

W półroczu letnim krowom mlecznym i mamkom należy zapewnić dostęp do pastwiska. Jeżeli jest to niemożliwe, należy co najmniej zapewnić im całoroczny dostęp do wybiegu. Młode bydło (na remont stada), ma takie same wymagania, jeżeli chodzi o swobodę poruszania się. Zabronione jest całoroczne utrzymywanie na uwięzi zarówno młodego bydła, jak i bydła na opas. Modernizując oborę należy wyposażyć ją w kojec porodowy. Dopuszcza się odstępstwa w gospodarstwach, w których dostęp do pastwisk lub wybiegów na świeżym powietrzu nie jest możliwy ze względu na specyficzne położenie w obrębie wsi lub z powodu dużej odległości od pastwisk, albo z innych uzasadnionych przyczyn.

(odstępstwo 9: patrz załącznik 7)

System utrzymania zwierząt oraz wyposażenie obory muszą spełniać następujące wymogi:

- do ścielenia legowisk dla bydła należy używać ściółki z właściwego materiału,
- obory z podłogą szczelinową (ponad 50% powierzchni) są zabronione; powierzchni szczelinowej nie wlicza się do powierzchni wypoczynku,
- tresery dla bydła są niedozwolone,
- powierzchnia wybiegów oraz system utrzymania bydła musi zapewniać wszystkim zwierzętom realizację wzorców zachowań społecznych oraz pobieranie pokarmów,
- liczba stanowisk do leżenia i do pobierania pokarmu powinna odpowiadać liczbie zwierząt w oborze; w systemach utrzymania zwierząt, w których stosuje się system żywienia „do woli”, liczba stanowisk może być mniejsza.

Cielętom należy umożliwić kontakt ze sobą jak najwcześniej. Cielęta powinny być odchowywane w grupach od drugiego tygodnia życia, jeśli jest wystarczająca liczba zwierząt w zbliżonym wieku. Chów cieląt w kojcach jest dozwolony tylko w pierwszym tygodniu życia.

Usuwanie rogów oraz utrzymywanie zwierząt pozbawionych rogów w gospodarstwie są niedozwolone. W uzasadnionych przypadkach właściwa organizacja Demeter może wyrazić zgodę na odstępstwo od powyższego wymogu, które podlega corocznej weryfikacji.

(odstępstwo 11: patrz załącznik 7)

Gatunki przeżuwaczy zapłodnione przy zastosowaniu niedozwolonych technik inżynierii genetycznej nie mogą być wykorzystywane do produkcji mleka, mięsa i włókna w jakości Demeter. Historyczne rasy lokalne oraz zwierzęta z hodowli zachowawczych, zapładniane drogą naturalną, są dozwolone.

Kastracja cieląt jest dozwolona, jeśli zabieg ten jest konieczny ze względu na zdrowie, dobrostan lub higienę cieląt. Zwierzęta muszą być kastrowane we właściwym wieku przez kompetentny personel, aby ograniczyć do minimum ich cierpienie.

Bydło mleczne i krowy mamki muszą mieć latem dostęp do pastwisk lub całoroczny dostęp do wybiegów na wolnym powietrzu.

Kojce do wypoczynku dla bydła muszą być odpowiednio wyściełone. Niedozwolone są obory, w których powierzchnia podłogi szczelinowej przekracza 50% jej powierzchni. Tresery dla bydła są niedozwolone.

Zaleca się grupowy odchów cieląt od drugiego tygodnia życia.

Niedozwolone jest usuwanie rogów i utrzymywanie zwierząt pozbawionych rogów w gospodarstwie.

5.4.2. Chów owiec, kóz i koni

W chowie owiec, kóz i koni obowiązują takie same wymogi jak w chowie bydła.

Ponadto, w przypadku owiec, w gospodarstwach biodynamicznych nie powinno się wykonywać rutynowo takich zabiegów jak kastracja, mocowanie elastycznych taśm do ogonów oraz skracanie ogonów. Niektóre z nich można wykonywać, o ile ich celem jest poprawa stanu zdrowia, dobrostan lub higiena zwierząt. Zwierzęta muszą być kastrowane we właściwym wieku przez kompetentny personel, aby ograniczyć do minimum ich cierpienie.

5.4.3. Chów świń

Miejsce do leżenia należy wyścielić słomą (lub inną ściółką organiczną). Niedozwolony jest chów w chlewniach, w których powierzchnia podłogi szczelinowej przekracza 50% powierzchni chlewni oraz kojce jarzmowe. Jeśli jest to możliwe, należy świniom zapewnić dostęp do wybiegów na świeżym powietrzu zapewniających możliwość rycia.

(odstępstwo 10: patrz załącznik 7)

Maciory mogą być zamykane na okres oproszeń na krótki czas (najwyżej do 14 dni); wyklucza się ich wiązanie. Maciory muszą mieć dostęp do wybiegów na świeżym powietrzu, jeśli pozwalają na to miejscowe warunki. Lochy luźne i niskoprośne, a także loszki należy utrzymywać grupowo.

Utrzymywanie prosiąt w kojcach z podłogą płaską i w klatkach jest niedozwolone. Przycinanie i zapobiegawcze piłowanie kielków u prosiąt jest zabronione, podobnie jak obcinanie ogonów i przycinanie uszu.

Kółka nosowe i klamry, które uniemożliwiają świniom rycie są zabronione.

Kastrowanie prosiąt jest dozwolone, jeśli jest to konieczne ze względu na zdrowie, dobrostan i jakość mięsa. Zwierzęta muszą być kastrowane we właściwym wieku przez kompetentny personel, aby ograniczyć do minimum ich cierpienie.

Miejsca do leżenia powinny być pokryte ściółką. Niedozwolone są chlewnie, w których powierzchnia podłogi szczelinowej przekracza 50% jej powierzchni. Jeśli to tylko możliwe, należy zawsze zapewnić dostęp do wybiegów.

5.4.4. Chów drobiu

Minimalne wymogi chowu drobiu zgodnego z potrzebami gatunku

Wszystkie gatunki drobiu należy utrzymywać w sposób umożliwiający przejawianie naturalnych wzorców zachowań. Dla poprawy struktury społecznej w stadzie należy utrzymywać dwa koguty na 100 kur niosek. Ptakom należy zapewnić wystarczającą ilość paszy i wody.

System klatkowy jest zabroniony.

Drób, który w warunkach naturalnych przesiaduje na gałęziach drzew, powinien mieć zapewnioną możliwość siedzenia na podwyższeniach, w formie odpowiedniej dla danego gatunku.

W chowie podłogowym co najmniej 1/3 powierzchni podłogi musi być dostępna do grzebania.

Ptacom należy zapewnić możliwość kąpieli w piasku i wygrzewania na słońcu, a ptactwu wodnemu – dostęp do zbiorników wodnych. Kaczki potrzebują zbiorników wodnych do pływania, gęsi potrzebują wody przynajmniej po to, żeby zanurzyć głowę i szyję.

Kurniki i inne budynki przeznaczone do chowu drobiu muszą odpowiadać naturalnym potrzebom drobiu. Głównymi warunkami dobrostanu zwierząt jest odpowiednia ilość światła dziennego, odpowiednie właściwy mikroklimat kurnika oraz niska koncentracja kurzu. Zabiegi takie, jak skracanie i obcinanie dziobów lub kastracja są zabronione. Utrzymywanie kapłonów jest również zabronione.

W ciągu dnia na 1 m² powierzchni przeznaczonej do poruszania się można utrzymywać maksymalnie 4,4 kur niosek lub kur rodzicielskich, bądź 7,1 młodych kur lub maksymalnie 16 kg masy żywych ptaków (maksymalnie 18 kg masy żywych ptaków w kurnikach mobilnych). Minimalny wiek ubojowy dla wszystkich gatunków drobiu jest określony w załączniku 8.

Dopuszczalne jest dodatkowe oświetlenie o maksymalnej długości dnia 16 godzin. W miejscu do grzebania i w miejscu zadawania paszy musi być wystarczająca ilość światła dziennego. Do doświetlania są dopuszczone tylko źródła światła nie dające efektu stroboskopowego.

Powyższe wymagania dotyczą wszystkich pomieszczeń do chowu drobiu, niezależnie od liczby utrzymywanych ptaków.

Poniższe wymagania nie dotyczą gospodarstw, w których utrzymuje się do 100 kur niosek, 100 brojlerów, 20 indyków, gęsi i kaczek.

W jednym kurniku może być utrzymywane: do 3000 kur niosek (najlepiej w grupach po 1000 sztuk) lub ptaków rodzicielskich kur niosek i mięsnych, lub 6300 młodych kur niosek i młodych ptaków rodzicielskich (podzielonych na grupy nie większe niż 4800 ptaków), lub 10 x 200 przepiórek nieśnych, maksymalnie 1000 indyków, 2500 kurczaków lub perliczek, 1000 gęsi, 1000 kaczek lub 10 x 500 przepiórek mięsnych.

Wyjątki wymagają wydania zgody na odstępstwo dla istniejącego budynku przez właściwą organizację Demeter. Wszystkie nowe budynki muszą spełniać powyższe wymagania.

(odstępstwo 12: patrz załącznik 7)

W zależności od strefy klimatycznej uzasadnione jest urządzenie budynków inwentarskich zapewniających różny mikroklimat (ciepły kurnik z przylegającym zadaszonym wybiegiem, tzw. wolierą i wybiegiem zewnętrznym, który można traktować jak wybieg porośnięty trawą).

Niezadaszony wybieg zewnętrzny jest ogrodzony, posiada otwory wyjściowe na wybieg porośnięty trawą i jest pokryty materiałem wchłaniającym wilgoć, umożliwiającym grzebanie, który jednocześnie zapobiega przenoszeniu odchodów na położony obok wybieg porośnięty trawą.

W chowie młodych ptaków oraz kur niosek są wymagane wybiegi.

Inne gatunki drobiu muszą mieć dostęp do wybiegów na świeżym powietrzu, a ptactwo wodne również dostęp do wody.

Skracanie dziobów jest zabronione. Należy zapewnić gniazda do znoszenia jaj.

W nocy należy zapewnić co najmniej 8 godzin nieprzerwanego okresu ciemności.

Na pastwiskach przeznaczonych dla gęsi i kaczek wystarczy wybudować wiatę.

W budynkach inwentarskich zapewniających różny mikroklimat zagęszczenie kur niosek przebywających w nocy w ciepłym pomieszczeniu kurnika może być większe.

W woliarach maksymalne zagęszczenie ptaków wynosi na m²: 10 niosek lub ptaków rodzicielskich albo 16 młodych kur lub 48 kg masy żywych ptaków w przypadku brojlerów.

W ciepłym kurniku, o ile otwory do woliery są otwarte, na jednym m² może przebywać maksymalnie 8 niosek, albo 13 młodych kur, albo 24 kg masy żywych ptaków w przypadku drobiu mięsnego. Otwory powinny być wówczas otwierane automatycznie. Tylko pod takim warunkiem woliara może być zaliczona do powierzchni wybiegów.

Obsadę, liczbę i wielkość otworów wyjściowych, urządzenia do zadawania paszy i wody, grzędy i wyściełane gniazda lub gniazda wyłożone miękkim materiałem należy zawsze dostosować do wielkości ptaków. W okresie aktywności dziennej nie można ograniczać ptakom dostępu do różnych stref termicznych w budynku gospodarskim. Woliery i kurniki muszą być wyposażone w oświetlenie.

Minimalna wielkość otworów przejściowych między strefami kurnika wynosi 1 m na 150 kur niosek, 250 młodych kur lub 500 kg wagi żywych ptaków w przypadku drobiu mięsnego. Wysokość otworów przejściowych należy tak zaplanować, by ptaki mogły przejść wyprostowane. Podwyższone grzędy muszą być wyposażone w rynny zbierające odchody. W kurniku mogą być urządzone nie więcej niż trzy poziomy podwyższonych grzęd. Co najmniej jedna trzecia powierzchni do poruszania się ptaków musi być pokryta ściółką.

Pastwiska muszą odpowiadać naturalnym potrzebom ptaków. Powierzchnia pastwisk dla kurcząt musi być w co najmniej 40% równomiernie pokryta roślinami wieloletnimi, drzewami i krzewami, zapewniającymi ochronę. Rośliny jednoroczne lub sztuczne formy ochrony mogą być wykorzystywane zanim rośliny wieloletnie nie pokryją 40% powierzchni. Kurniki mobilne są dozwolone. Minimalne wymagane powierzchnie wynoszą: 4 m² na kurę nioskę i ptaki rodzicielskie, 1 m² na 1 kg masy żywych ptaków w przypadku brojlerów, ale co najmniej 4 m² pastwiska na ptaka, 10 m² dla indyków, 5 m² dla kaczek. Gęsi potrzebują co najmniej 4 m² pastwiska na 1 kg masy żywych ptaków i co najmniej 15 m² na gęś i w tym przypadku nie obowiązuje maksymalna odległość pastwiska od budynku inwentarskiego.

Pastwiska mogą być oddalone od kurnika na odległość maksymalnie do 150 m w przypadku kur niosek, brojlerów i indyków oraz do 80 m w przypadku kaczek. Dla gęsi nie ma takich ograniczeń.

W celu zminimalizowania ryzyka infekcji przez patogeny, takie

jak *Salmonella*, *Campylobacter* itp., podczas fazy odchowu młodych kur, warto zapewnić duży wybieg zamiast pastwiska.

Wylęg i wykluwanie należy objąć oceną podczas inspekcji.

5.5. Żywienie

Pasze muszą odpowiadać potrzebom danego gatunku zwierząt, ich wiekowi oraz potrzebom fizjologicznym. Należy również zwrócić uwagę na pokrycie zapotrzebowania na substancje mineralne. Źródłem niezbędnych składników mineralnych oraz pierwiastków śladowych powinny być, w miarę możliwości, pasze naturalnego pochodzenia (ziola, susz z liści, itp.).

Podstawą żywienia zwierząt są pasze produkowane w gospodarstwie. Co najmniej 50% s.m. (suchej masy) pasz, musi pochodzić z własnego gospodarstwa lub z innego gospodarstwa Demeter.

(odstępstwo 14: patrz załącznik 7)

Podstawą właściwego żywienia zwierząt w gospodarstwie są pasze własne.

Na pasze treściwe powinny składać się głównie zboża i rośliny strączkowe. Skarmianie śruty poekstrakcyjnej jest niedozwolone. Produkty pochodzenia zwierzęcego, z wyjątkiem mleka, produktów mlecznych, serwatki i jaj, są niedozwolone.

Skarmianie śruty poekstrakcyjnej jest niedozwolone.

Antybiotyki, leki sulfonamidowe, kokcydiostatyki, hormony, produkty chemii organicznej oraz farmaceutyki jako dodatki do pasz nie są dopuszczone do stosowania. Izolowane aminokwasy, stymulatory wzrostu, stymulatory wydajności (antybiotyki dodawane do pasz i probiotyki) oraz syntetyczne dodatki paszowe (z wyjątkiem witamin) są niedozwolone.

Stosowanie dodatków paszowych podlega ograniczeniom.

5.5.1. Pasze z zakupu oraz pasze wyprodukowane w okresie przestawiania

Przy zakupie pasz należy zwrócić szczególną uwagę na ich jakość, tak aby odpowiadała ona wymogom produkcyjnym Demeter.

Można dokupować pasze z produkcji Demeter.

O ile to możliwe, zakupywane pasze powinny być wyprodukowane przez podmioty spełniające wymogi Demeter.

– Co najmniej 2/3 rocznego zapotrzebowania na pasze (wyrażonego w suchej masie) musi pochodzić z produkcji Demeter.

Co najmniej 2/3 rocznego zapotrzebowania na pasze musi być w jakości Demeter.

– Skład dziennej dawki pokarmowej:

- do 50% s.m. pasz w dziennej dawce pokarmowej może pochodzić z upraw w trakcie przestawiania (drugi rok przestawiania lub kolejny), z własnej produkcji lub z zakupu;
- własne surowce paszowe z pierwszego roku przestawiania mogą być skarmiane w ilości do 20% s.m.;
- do 20% dawki dziennej mogą stanowić surowce paszowe z produkcji ekologicznej oraz pasze z okresu przestawiania na produkcję ekologiczną (drugi rok przestawiania)
- w okresie przejściowym, do osiągnięcia dostępności paszy Demeter, wartość graniczna dla udziału pasz

ekologicznych może zostać zwiększona do 50% s.m. dziennej dawki. Odstępstwo to wymaga zgody właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 13: patrz załącznik 7)

- łączny udział certyfikowanych pasz Demeter z okresu przestawiania, pasz z pierwszego roku przestawiania i pasz ekologicznych nie może przekraczać 50% s.m. dziennej dawki.

Jeśli zwierzęta certyfikowane na zgodność ze standardami Demeter wypasają się na powierzchniach w okresie przestawiania (np. jeśli w gospodarstwie są przestawiane nowe powierzchnie):

- Przy wypasie zwierząt certyfikowanych na zgodność ze standardami Demeter na powierzchniach w trakcie przestawiania na Demeter należy zwracać uwagę, by co najmniej 2/3 rocznej masy pasz (wyrażonej w s.m.) pochodziło z uprawy Demeter (patrz wyżej) i innych upraw ekologicznych.
- Wypas na terenach, które są w trakcie przestawiania na Demeter powinien być ograniczony, o ile to możliwe, do młodych zwierząt, zasuszonych krów i zasuszonych owiec matek. Krowy mleczne i owce w okresie laktacji, zwierzęta przeznaczone do sprzedaży w ciągu trzech miesięcy, a także kury nioski powinny być wypasane, o ile to możliwe, na powierzchniach przestawionych na Demeter.
- Pasza wytworzona w pierwszym roku przestawiania na Demeter (rok zerowy, w którym nie ma jeszcze certyfikatu), może stanowić do 20% rocznej ilości paszy dla przeżuwaczy i 10% dla innych zwierząt.

Zakup pasz konwencjonalnej jest niedozwolony.

Zakup pasz, preparatów paszowych, mineralnych i witaminowych dodatków paszowych oraz substancji ułatwiających sporządzanie kiszzonek, musi zostać poddany ocenie na zgodność ze standardami Demeter. W ten sam sposób należy sprawdzić, czy nie ma żadnych składników GMO lub ich pochodnych. Dokument potwierdzający niedostępność pasz ze źródeł biodynamicznych musi być włączony do corocznego procesu certyfikacji. Każdej sprowadzonej partii musi towarzyszyć dokumentacja wskazująca pochodzenie, przeznaczenie oraz ilość zużytej paszy.

Zasady sprowadzania dozwolonych pasz określono w załączniku 2 i 3.

5.5.2. Żywienie krów mlecznych, owiec, kóz i koni

Pasza musi odpowiadać wymaganiom dla danego gatunku zwierząt oraz zawierać wysoki udział włókna (zielonek, np. zielonki pastwiskowej, siana, sianokiszonki), wynoszący co najmniej 60% s.m. (w odniesieniu do całego roku). Większość pasz w okresie żywienia pastwiskowego muszą stanowić zielonki; należy dążyć do tego, aby w tym okresie wypas

Udział pasz objętościowych w dawce pokarmowej powinien być jak największy.

pokrywał całość zapotrzebowania na paszę.

Zimą zwierzęta powinny dostawać jak najwięcej siana (krowy – co najmniej 3 kg na sztukę dziennie, małe przeżuwacze odpowiednio mniej).

Jeśli warunki klimatyczne nie pozwalają na zebranie dobrej jakości siana, właściwa organizacja Demeter może wyrazić zgodę na odstępstwo i zezwolić na skarmianie kiszonki z traw (traw z koniczyną) skoszonych po rozpoczęciu kwitnienia.

Podstawowa dawka pokarmowa nie może w okresie całego roku składać się wyłącznie z kiszonki.

Dopuszczalna ilość pasz z certyfikowanej produkcji ekologicznej jest ograniczona do 20% (obliczonej w s.m.).

Pasze pochodzenia zwierzęcego są wykluczone, z wyjątkiem mleka i produktów mlecznych.

W przypadku gospodarstw, w których żywienie opiera się wyłącznie wypasie na trwałych użytkach zielonych, a uprawa zbóż jest ze względów klimatycznych praktycznie niemożliwa, jak również w przypadku siedlisk o bardzo słabej runi i skrajnych warunkach siedliskowych, właściwa organizacja Demeter może wyrazić zgodę na zakup uzasadnionej ilości pasz pod warunkiem udokumentowania przyczyn.

(odstępstwo 14: patrz załącznik 7)

5.5.3. Żywienie bydła mięsnego

Dawka pokarmowa dla przeżuwaczy musi być odpowiednio dobrana. O każdej porze roku, co najmniej 60% dawki musi składać się z paszy objętościowej, np. z siana, kiszonki lub słomy paszowej. Kiszonka może stanowić większość dawki pokarmowej. Żywienie w okresie pastwiskowym musi obejmować świeżą zielonkę.

5.5.4. Żywienie cieląt na remont stada, cieląt na opas, źrebiąt, jagniąt i koźląt

W żywieniu wyżej wymienionych gatunków zwierząt opiera się na następujących paszach, najlepiej własnych: mleko, najlepiej mleko matki, pasze objętościowe, gniecione ziarna zbóż. Cielęta i źrebięta powinny dostawać mleko przez okres co najmniej 3 miesiące, owce i kozy – 45 dni. Opas zwierząt oparty wyłącznie na mleku, bez dodatku pasz objętościowych, jest zabroniony.

Pasze pochodzenia zwierzęcego – z wyjątkiem mleka i produktów mlecznych – są zabronione w żywieniu przeżuwaczy.

Gospodarstwa, które nie mają własnego mleka muszą odchowwać zakupione cielęta na mleku z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych lub nabywać już odsadzone zwierzęta ekologiczne.

Zwierzęta odchowane w myśl powyższych zasad mogą być sprzedane za znakiem Demeter nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od odstawienia, pod warunkiem, że w tym okresie były żywione oraz chowane zgodnie ze standardami Demeter.

Niedozwolone jest żywienie wyłącznie kiszonkami.

Pasze z zakupu nie mogą przekroczyć 20%; wykluczone są pasze konwencjonalne (patrz załącznik 2).

Mleko i produkty mleczne są jedynymi dozwolonymi paszami pochodzenia zwierzęcego.

Karmienie wyłącznie mlekiem jest zabronione.

Mleko i produkty mleczne są jedynymi dozwolonymi paszami pochodzenia zwierzęcego.

5.5.5. Zwierzęta z wypasu wędrownego oraz letniego wypasu na nieużytkach

Produkty pochodzące od zwierząt z wypasu wędrownego mogą być sprzedawane jako produkty Demeter, jeśli 2/3 pasz pochodzi z własnej produkcji i połowa pasz pochodzi z gruntów zagospodarowanych jako biodynamiczne. Reszta pasz może pochodzić z ekstensywnie użytkowanych powierzchni, włączając w to obszary chronionej przyrody, na których nie stosowano nawozów syntetycznych ani chemicznych środków ochrony roślin, gdzie preparaty nie mogą być zastosowane z uwagi na stromość stoków lub skrajnie utrudniony dostęp.

(odstępstwo 4A: patrz załącznik 7)

Musi być prowadzony dziennik wypasów.

Żywnie owiec utrzymywanych w systemie wypasu wędrownego, musi spełniać te same wymogi jak żywnie owiec w gospodarstwie.

5.5.6. Zwierzęta konwencjonalne na pastwiskach Demeter

Zwierzęta z chowu konwencjonalnego mogą być utrzymywane na pastwiskach Demeter pod warunkiem, że w tym samym czasie nie przebywają tam zwierzęta Demeter. W takich przypadkach wymagane jest uzyskanie zgody na odstępstwo od właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 15: patrz załącznik 7)

Konwencjonalne zwierzęta mogą przebywać na pastwiskach Demeter tylko wtedy, gdy nie ma na nich zwierząt Demeter.

5.5.7. Pastwiska wspólnotowe

Zwierzęta z gospodarstw Demeter mogą być utrzymywane na pastwiskach wspólnotowych, o ile przez co najmniej trzy lata nie stosowano na nich środków niedozwolonych w rolnictwie biodynamicznym, a zwierzęta z chowu konwencjonalnego pochodzą z gospodarstw ekstensywnych. Nie można stosować konwencjonalnych dodatków paszowych. Mleko i mięso mogą być sprzedawane jako produkty Demeter, gdy zwierzęta te znów będą żywione paszą Demeter.

Tego rodzaju wypas wymaga zgody właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 16: patrz załącznik 7)

Zwierzęta z gospodarstw Demeter mogą być wypasane na pastwiskach wspólnotowych. Ich produkty mogą być certyfikowane dopiero wtedy, gdy znów będą otrzymywać paszę Demeter.

5.5.8. Żywnie świń

Należy dążyć do tego, aby w gospodarstwie były produkowane wszystkie pasze potrzebne świniom. Świnie powinny codziennie otrzymywać pasze objętościowe lub pasze o dużej zawartości wody (np. zielonki, buraki).

Dawki pokarmowe patrz pkt 5.5.1.

- Całkowita ilość dokupowanych pasz, włączając pasze w jakości biodynamicznej, jest ograniczona do 50% (s.m.) w przypadku gospodarstw utrzymujących więcej świń niż 5 SD.
- Właściwa organizacja Demeter może zezwolić na zakup certyfikowanej paszy ekologicznej dla świń, w ilości do 50%, jeśli pasza Demeter jest nieosiągalna. Niedostępność paszy w jakości Demeter musi być udokumentowana.

Świniom należy codziennie podawać w dawce żywieniowej soczyste pasze objętościowe.

Pasza z pierwszego roku przestawiania może być skarmiana w ilości do 10% przeciętnej dawki dziennej.

- Paszę z własnej produkcji w pierwszym roku przestawiania, ale jeszcze nie certyfikowaną, można skarmiać w ilości do 10% dziennej dawki pokarmowej. Zastosowanie tego przepisu jest ograniczone do obszarów dokupionych przez certyfikowane gospodarstwa Demeter.
- Zakup pasz z produkcji konwencjonalnej jest zabroniony.

Dawka dzienna nie może zawierać pasz konwencjonalnych.

5.5.9. Żywienie drobiu

Część paszy powinna być tak zadana, by ptaki musiały jej szukać. Kury muszą dostać 20% pasz w postaci całych ziaren. Co najmniej 5% dawki paszowej musi być podane w ściółce lub na wybiegu, żeby ptaki musiały jej szukać. Dla drobiu mięsnego należy zapewnić paszę o wysokiej zawartości włókna, w postaci całych ziaren w mieszance paszowej.

Należy stosować pasze dostosowane do potrzeb gatunku.

Wszystkie gatunki drobiu muszą dostawać żwirek. Ptakom należy również zapewnić swobodny dostęp do wody w poidłach. Gęsi i indyki potrzebują dostępu do pastwisk pokrytych roślinnością w okresie wegetacji. Gęsi muszą otrzymać co najmniej 35% paszy (s.m.) w postaci zielonki z pastwiska. Kaczki muszą mieć możliwość poszukiwania pożywienia w wodzie.

Właściwa organizacja Demeter może zezwolić na zakup certyfikowanej paszy ekologicznej dla drobiu w ilości do 50%, o ile nie jest dostępna pasza w jakości Demeter. Niedostępność paszy w jakości Demeter musi być udowodniona.

Pasza własnej produkcji pozyskana w pierwszym roku przestawiania, ale jeszcze nie certyfikowana, może być skarmiana w ilości do 10% przeciętnej dawki pokarmowej. Zastosowanie tego przepisu jest ograniczone do obszarów dokupionych przez certyfikowane gospodarstwa Demeter. Właściwa organizacja Demeter może wyrazić zgodę na zakup konwencjonalnych surowców paszowych dla piskląt indyckich przeznaczonych na tucź, w ilości do max. 15% (s.m.), do 10 tygodnia życia.

Pasza własna z pierwszego roku przestawiania może być skarmiana w ilości do 10% przeciętnej dawki dziennej.

(odstępstwo 17: patrz załącznik 7)

Jakiegokolwiek inne konwencjonalne pasze są niedozwolone.

5.6. Hodowla i identyfikacja zwierząt

5.6.1. Hodowla

Zwierzęta powinny być urodzone i odchowane w certyfikowanym gospodarstwie biodynamicznym, stanowiąc, w miarę możliwości, część utrzymywanego stada. W przypadku drobiu należy dążyć do wylęgu naturalnego.

Zasadą metody biodynamicznej jest utrzymywanie w gospodarstwie samców, stąd też ich obecność jest bardzo zalecana.

Sztuczne zapłodnienie nie może w pełni zastąpić znaczenia samca w stadzie, dlatego nie jest zalecane.

Niedozwolona jest hodowla zwierząt z zastosowaniem technik manipulacji genetycznej lub biotechnologii (transfer zarodków, sortowanie plemników według płci).

Transfer zarodków i manipulacje genetyczne są zabronione.

5.6.2. Identyfikacja zwierząt i księga stada

Wszystkie zwierzęta urodzone w gospodarstwie oraz sprowadzone muszą być jednoznacznie i trwale oznakowane poprzez kolczykowanie lub w inny sposób. W przypadku drobiu i innych małych zwierząt przewidziana jest identyfikacja grupowa. Zwierzętom sprowadzanym musi towarzyszyć dokument poświadczający ich pochodzenie, czyli wskazujący gospodarstwo, z którego zwierzę przybywa oraz dane rejestracyjne jego rodziców.

Należy prowadzić dziennik chowu zwierząt (patrz rozdział 5.8. „Leczenie zwierząt”) dokumentujący wstecznie dane od sprzedaży do urodzin. Dziennik chowu mogą zastąpić inne dokumenty, które zawierają takie same informacje (np. księga stada).

Dziennik chowu zwierząt lub równoważny system gromadzenia danych musi dokumentować całą drogę zwierząt, do i z gospodarstwa, dokładną identyfikację oraz dane dotyczące pochodzenia poszczególnych osobników.

5.7. Pochodzenie zwierząt, zakup zwierząt, sprzedaż

A) Zwierzęta zakupione w celu hodowli i powiększenia stada powinny pochodzić z certyfikowanych gospodarstw biodynamicznych. Jedynie wtedy, gdy są one niedostępne, można wprowadzić zwierzęta z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. Tylko wtedy, gdy niedostępne są również certyfikowane zwierzęta ekologiczne, właściwa organizacja Demeter może zezwolić na wprowadzenie zwierząt z gospodarstw konwencjonalnych (max. do 40% wielkości stada), ale wyłącznie w następujących przypadkach:

- rzadkie rasy,
- odnawianie stada,
- gospodarstwo dzierżawi grunty, na których utrzymywane są zwierzęta,
- samce zwierząt (w celach hodowlanych),
- zmiany rasy,
- wprowadzenie nowej rasy.

(odstępstwo 18: patrz załącznik 7)

Jeżeli zwierzęta sprowadzono z certyfikowanego gospodarstwa ekologicznego, wówczas można wprowadzić do obrotu jako produkty Demeter, jeśli były utrzymywane i żywienie zgodnie z niniejszymi standardami (szczegóły w tabelach).

Zwierzęta, które zakupiono z gospodarstw konwencjonalnych, lub które urodziły się przed rozpoczęciem okresu przestawiania, z wyjątkiem kóz i świń przeznaczonych do rozrodu, nie mogą być sprzedawane jako produkty Demeter.

Zwierzęta konwencjonalne mogą być wprowadzone do gospodarstwa tylko po uzyskaniu zgody na odstępstwo.

Zwierzęta pochodzące z gospodarstw konwencjonalnych nie mogą być sprzedawane jako produkty Demeter.

B) Zwierzęta dokupowane na tucz powinny pochodzić wyłącznie z gospodarstw Demeter, a w przypadku ich niedostępności mogą pochodzić z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. Małe gospodarstwa, które utrzymują kilka zwierząt na samozaopatrzenie mogą zakupić zwierzęta konwencjonalne wyłącznie na taki cel. Taki zakup jest dozwolony tylko wówczas, gdy zwierzęta z gospodarstw biodynamicznych ani ekologicznych są niedostępne. W miarę możliwości zwierzęta te należy utrzymywać i żywić w zgodzie ze standardami Demeter. Sprzedaż takich zwierząt jako produkty Demeter jest zabroniona.

Na tucz można kupować wyłącznie zwierzęta pochodzące z gospodarstw biodynamicznych lub ekologicznych.

5.7.1. Mleko, krowy mleczne i cielęta

Mleko może być sprzedawane z oznakowaniem „w okresie przestawiania na Demeter”, o ile krowy mleczne są żywione paszami własnymi z gospodarstwa, które posiada taki status certyfikacji.

W przypadku, gdy gospodarstwo nie spełnia standardów, oznakowanie „w okresie przestawiania na Demeter”, może być stosowane po upływie 18 miesięcy od rozpoczęcia okresu przestawiania.

Certyfikat na mleko Demeter może być wydany wtedy, gdy pasze pochodzą z gruntów, które uzyskały certyfikat Demeter (patrz rozdział 5.5.1).

Mleko pojedynczych krów mlecznych pochodzenia konwencjonalnego, może być sprzedawane z oznakowaniem Demeter lub „w okresie przestawiania na Demeter”, stosownie do statusu certyfikacji pasz, po 6 miesiącach żywienia i chowu w zgodzie z niniejszymi standardami.

Zwierzęta wprowadzane w celach rozplodowych z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, mogą być sprzedawane z oznakowaniem Demeter po 12-miesięcznym okresie żywienia i chowu zgodnie z niniejszymi standardami. Również w chowie mamkowym należy preferować zakup cieląt z gospodarstw Demeter. Jeżeli nie jest to możliwe, wówczas cielęta muszą pochodzić z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych.

Cielęta konwencjonalne na potrzeby hodowlane, mogą być wprowadzane wyjątkowo, za zgodą właściwej organizacji Demeter i jednostki certyfikującej.

(odstępstwo 18: patrz załącznik 7)

5.7.2. Bydło opasowe

Bydło opasowe zakupione z gospodarstw ekologicznych musi być żywione i utrzymywane przez co najmniej 2/3 długości ich życia wg niniejszych standardów, jeśli ma być sprzedane w jakości Demeter. Bydło urodzone w gospodarstwie przed rozpoczęciem okresu przestawiania, albo które sprowadzono z produkcji konwencjonalnej, nie może być sprzedane ani jako produkt Demeter, ani jako „w okresie przestawiania na Demeter”.

***Mleko:
możliwość znakowania
jest uzależniona od
statusu certyfikacji
stosowanych pasz.***

***Mleko od zakupionych
konwencjonalnych krów
mlecznych może być
sprzedawane jako
Demeter po upływie
6 miesięcy.***

ZNAKOWANIE PRODUKTÓW POCHODZĄCYCH OD ZWIERZĄT DOKUPOWANYCH Z GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH LUB KONWENCJONALNYCH

Produkt na sprzedaż BYDŁO	Status dokupowanych zwierząt	Okres żywienia i chowu wg niniejszych standardów	Znakowanie sprzedawanych produktów
Mleko	ekologiczne	-	Demeter
Mleko	konwencjonalne	6 miesięcy	Demeter
Wołowina z bydła opasowego	ekologiczne	co najmniej 2/3 długości życia	Demeter
Wołowina z bydła przeznaczonego do rozrodu	konwencjonalne		zakaz sprzedaży ze znakiem Demeter lub „w okresie przestawiania na Demeter”
Wołowina z bydła przeznaczonego do rozrodu	ekologiczne	co najmniej 12 miesięcy	Demeter

5.7.3. Owce i kozy

Kryteria zakupu zwierząt są określone w rozdziale 5.7.

Mleko od zakupionych zwierząt konwencjonalnych przeznaczonych do rozrodu, może być sprzedawane ze znakiem Demeter po upływie 6 miesięcy.

Mięso od wprowadzonych zwierząt konwencjonalnych może być sprzedawane z oznakowaniem „w okresie przestawiania na Demeter” po upływie 6 miesięcy. Mięso kóz ze sprowadzonych zwierząt konwencjonalnych może być sprzedawane z oznakowaniem Demeter po upływie jednego roku.

Mleko: 6 miesięczny okres chowu biodynamicznego zanim mleko od sprowadzonych zwierząt konwencjonalnych można sprzedawać ze znakiem Demeter.

ZNAKOWANIE PRODUKTÓW POCHODZĄCYCH OD ZWIERZĄT DOKUPOWANYCH Z GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH LUB KONWENCJONALNYCH

Produkt na sprzedaż OWCE i KOZY	Status dokupowanych zwierząt	Okres żywienia i chowu wg niniejszych standardów	Znakowanie sprzedawanych produktów
Mleko	ekologiczne	-	Demeter
Mleko	konwencjonalne	6 miesięcy	Demeter
Mięso	ekologiczne	co najmniej 6 miesięcy	Demeter
Mięso	konwencjonalne	od 6 do 12 miesięcy	w okresie przestawiania na Demeter
Mięso (tylko kozie)	konwencjonalne	ponad 12 miesięcy	Demeter
Wetna	ekologiczne lub konwencjonalne	ponad 12 miesięcy	Demeter

5.7.4. Świnie

Kryteria zakupu zwierząt określone w rozdziale 5.7 ograniczają liczbę dokupowanych młodych loszek do rozrodu oraz określają inne wymogi podstawowe.

Dokupowane prosięta powinny pochodzić z gospodarstw Demeter. Jeśli takie zwierzęta są niedostępne, można nabyć zwierzęta z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych.

Prosięta na tucz mogą pochodzić wyłącznie z certyfikowanych gospodarstw Demeter lub certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. Prosięta pochodzenia konwencjonalnego można zakupić tylko wówczas, gdy niedostępne są zwierzęta ekologiczne, pod warunkiem uzyskania zgody na odstępowanie od właściwej organizacji Demeter.

(odstępstwo 19: patrz załącznik 7)

W celu odnawiania stada mogą być wprowadzone prosięta z produkcji konwencjonalnej bezpośrednio po odsadzeniu, o masie poniżej 25 kg. Świnie zakupione jako prosięta konwencjonalne mogą być wprowadzane do obrotu jako rzeźne z oznakowaniem „w okresie przestawiania na Demeter”, pod warunkiem że były żywione i utrzymywane zgodnie z niniejszymi standardami przez co najmniej 6 miesięcy. Prosięta powinny mieć masę poniżej 25 kg i powinny być zakupione bezpośrednio po odsadzeniu. Dotyczy to wyłącznie prosiąt, którym nie obcięto ogonów, utrzymywanych na ściółce.

Zakup prosiąt konwencjonalnych, jeśli prosięta Demeter lub ekologiczne są nieosiągalne, wymaga zgody na odstępowanie.

Do tuczu można dokupować wyłącznie prosięta pochodzenia Demeter lub ekologicznego.

Świnie pochodzenia konwencjonalnego mogą być sprzedawane z oznakowaniem „w okresie przestawiania na Demeter” po 6-miesięcznym okresie żywienia i chowu wg niniejszych standardów.

ZNAKOWANIE PRODUKTÓW POCHODZĄCYCH OD ZWIERZĄT DOKUPOWANYCH Z GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH LUB KONWENCJONALNYCH

Produkt na sprzedaż	Status dokupowanych zwierząt	Wiek dokupowanych zwierząt	Okres żywienia i chowu wg niniejszych standardów	Znakowanie sprzedawanych produktów
ŚWINIE				
Mięso	ekologiczne		co najmniej 2/3 długości życia	Demeter
Mięso	konwencjonalne	prosięta do 25 kg, bezpośrednio po odsadzeniu	co najmniej 6 miesięcy	w przestawianiu na Demeter
Mięso	konwencjonalne (do rozrodu)		co najmniej 2 lata	Demeter

5.7.5. Drób

Można wprowadzać do gospodarstwa pisklęta jednodniowe (maksymalnie do 3 dnia życia). Zakup konwencjonalnych młodych kur nie jest możliwy.

Jaja od zakupionych młodych kur ekologicznych lub kur pochodzących od konwencjonalnych piskląt jednodniowych mogą być sprzedawane ze znakiem Demeter, jeśli ptaki są utrzymywane i żywione zgodnie z niniejszymi standardami.

Pisklęta do produkcji mięsnej mogą być wprowadzone jako pisklęta jednodniowe, tzn. pisklęta muszą opuścić wylęgarnię nie później niż trzy dni po wylęgu.

Sprzedaj jaj ze znakiem Demeter pod warunkiem żywienia i chowu wg niniejszych standardów.

Pisklęta pochodzenia konwencjonalnego mogą być kupowane w wieku do 3 dni.

Należy kupować drób z certyfikowanych gospodarstw biodynamicznych. Jeśli pisklęta pochodzące z produkcji biodynamicznej nie są dostępne, można wprowadzić pisklęta ekologiczne.

W przypadku, gdy młode ptaki pochodzenia ekologicznego nie są dostępne, można zakupić zakupione pisklęta jednodniowe pochodzenia konwencjonalnego z przeznaczeniem na drób mięsny.

(odstępstwo 20: patrz załącznik 7)

Drób mięsny pochodzenia konwencjonalnego, który jest żywiony i utrzymywany zgodnie z niniejszymi standardami, może być sprzedawany ze znakiem Demeter. Należy zachować minimalny wiek ubojowy (patrz załącznik 8).

Należy preferować rasy wolno rosnące.

Należy preferować rasy wolno rosnące.

ZNAKOWANIE PRODUKTÓW POCHODZĄCYCH OD ZWIERZĄT DOKUPOWANYCH Z GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH LUB KONWENCJONALNYCH

Produkt na sprzedaż	Status dokupowanych zwierząt	Wiek dokupowanych zwierząt	Okres żywienia i chowu wg niniejszych standardów	Znakowanie sprzedawanych produktów
DRÓB				
Jaja	młode kury ekologiczne	poniżej 18 tygodni	taki sam status certyfikacji jak pasze	Demeter / w okresie przestawiania na Demeter
Jaja	pisklęta jednodniowe konwencjonalne	poniżej 3 dni	taki sam status certyfikacji jak pasze	Demeter / w okresie przestawiania na Demeter
Drób mięsny	ekologiczne		30 dni	Demeter
Drób mięsny	pisklęta jednodniowe konwencjonalne	poniżej niż 3 dni	kury – 81 dni brojlery – 150 dni	Demeter
Inne gatunki drobiu mięsnego	konwencjonalne	poniżej niż 3 dni	od zakupu do uboju	Demeter

5.7.6. Produkty pszczele

Zasady produkcji oraz warunki certyfikacji „miodu z pasieki Demeter” oraz innych produktów pszczelich, zostały określone w standardach pszczelarstwa i produktów pszczelich, warunkujących oznakowanie Demeter, biodynamiczne lub pokrewne.

5.8. Leczenie zwierząt

Należy zapewnić utrzymanie zdrowia zwierząt przede wszystkim poprzez uważną opiekę, wybór odpowiedniej rasy, hodowlę i żywienie oraz chów zgodnie z potrzebami gatunku. Gdy jednak dojdzie do zaburzenia zdrowia zwierząt, należy niezwłocznie podjąć działania zmierzające do ich usunięcia lub złagodzenia.

Jeśli kuracja jest prowadzona pod nadzorem lekarza weterynarii i jest właściwie udokumentowana, postępowanie weterynaryjne może odbiegać od niniejszych wytycznych, o ile stanowi ono

W pierwszej kolejności należy stosować naturalne metody leczenia. Leczenie hormonalne w celu synchronizacji rui lub do zwiększenia przyrostów zwierząt jest niedozwolone.

najlepsze rozwiązanie dla zdrowia zwierząt i utrzymania odporności, a także uwzględnia aspekty środowiskowe.

Nie dopuszcza się stosowania leków zawierających związki fosforoorganiczne, ani leczenia hormonalnego w celu synchronizacji rui lub zwiększania przyrostów masy mięśniowej zwierząt.

Stosowanie antybiotyków w odniesieniu do bydła, małych przeżuwaczy, wielbłądowatych, koniowatych i loch. Należy unikać antybiotyków, ich stosowanie jest dopuszczalne jedynie w przypadku uzasadnionej potrzeby. Dotyczy to pojedynczych zwierząt i ogranicza się do najwyżej trzech kuracji w roku. Antybiotyki nie mogą być stosowane profilaktycznie; kuracja antybiotykowa musi być prowadzona pod nadzorem lekarza weterynarii. Antybiotyki wykorzystywane w leczeniu ludzi mogą być stosowane tylko w ostateczności. W przypadku uporczywych problemów w stadzie, zaleca się profesjonalną konsultację, z myślą o wzmocnieniu kondycji stada w ramach programu hodowlanego.

W przypadku ektopasożytów, pojedyncze zwierzęta mogą otrzymać tylko jedną dawkę ivermektyny/doramektyny w roku do zwalczania muszycy. Leczenie całego stada jest możliwe tylko przy użyciu innych środków.

Pyretroidy są dopuszczone do miejscowego stosowania (nie do leczenia całego stada) w przypadku kleszczy, much z rodziny smętkowatych (*Sciomyzidae*) i gzów. Inne rozwiązania muszą być uwzględnione w planie działań ochronnych. Stosowanie spinosadu do zwalczania wszy oraz muszycy jest dozwolone w chowie owiec i kóz.

W przypadku endopasożytów, środki odrobaczające mogą być podane tylko po udowodnieniu zakażenia pasożytami i być połączone z odpowiednimi działaniami higienicznymi na pastwiskach. Leczenie całego stada jest dozwolone, lecz stosowanie ivermektyny/doramektyny przeciw endopasożytom jest ogólnie niedozwolone, z wyjątkiem zabiegów przeciwko motylicy wątrobowej i świerzbowcom u owiec, jeśli niedostępne są inne środki. Preferowane jest podawanie leków drogą pokarmową, iniekcje są dozwolone w ostateczności i wyłącznie pod nadzorem lekarza weterynarii.

Dodatkowe wymogi w odniesieniu do drobiu, tuczników, królików i innych małych zwierząt: w przypadku nagłego wystąpienia choroby w stadzie drobiu, małych zwierząt oraz tuczników, kuracja może być zastosowana wobec całego stada. Tuczniaki i króliki mogą otrzymać tylko jedną dawkę ivermektyny/doramektyny w roku do zwalczania muszycy.

Zwierzęta żyjące krócej niż rok mogą przebyć tylko jedną kurację.

Inne działania są ograniczone do trzech zabiegów w roku.

Zabiegi rutynowe i profilaktyczne przy użyciu środków niezaliczonych do naturalnych (np. syntetyczne leki alopatyczne,

Syntetyczne leki weterynaryjne, w tym antybiotyki, muszą być podawane przez lekarza weterynarii lub według jego zaleceń.

Nie wolno stosować antybiotyków jako terapii rutynowej lub profilaktycznej.

Środki odrobaczające można stosować tylko po zbadaniu kału, przy zachowaniu higieny na pastwiskach.

antybiotyki, środki odrobaczające) są niedozwolone, chyba że są wymagane przepisami prawa. Wyjątkiem od powyższej reguły są dopuszczone środki do odrobaczania (patrz wyżej), w przypadkach udowodnionego endemicznego występowania pasożytów na obszarze, gdzie położone jest gospodarstwo.

Każdy zabieg w przypadku pojedynczego zwierzęcia lub całego stada, niezależnie od rodzaju, musi być odnotowany w dokumentacji gospodarstwa. Zapis musi stwierdzać w odniesieniu do każdego z leczonych zwierząt, rodzaj leczenia, metodę, użyty lek, okres karencji i datę zabiegu. Dokumentację należy przechowywać oraz udostępniać na żądanie.

Zabiegi należy dokumentować w księdze stada.

Zastosowanie weterynaryjnych leków alopacyjnych wymaga dwukrotnie wydłużonego okresu karencji (w stosunku do wymaganego prawem), a gdy okres karencji nie jest przewidziany – co najmniej 48 godzin (z wyjątkiem przypadku negatywnego wyniku testu inhibicji bakterii wykonanego po zastosowaniu antybiotyków).

Okres karencji należy wydłużyć dwukrotnie.

W przypadku zastosowania większej niż dozwolona liczba zabiegów i gdy stosowane są środki niedozwolone, zwierzęta nie mogą być sprzedawane z oznakowaniem Demeter.

5.9. Transport i ubój zwierząt

Ubój zwierząt wymaga szczególnej staranności i uwagi. Trzeba mieć świadomość, że przetwórstwo mięsa rozpoczyna się z chwilą uśmiercenia istoty żywej, obdarzonej pierwiastkiem duchowym. Względy etyczne i moralne wymagają takiego traktowania zwierząt podczas transportu i uboju, by stres, strach, pragnienie i ból ograniczyć do minimum. Czas transportu powinien być jak najkrótszy, dlatego najlepiej, by ubój odbywał się w pobliżu miejsca chowu zwierząt.

Zabronione jest popędzanie zwierząt elektrycznymi paralizatorami. Odległości przewozu powinny być krótkie, o ile możliwe nie przekraczać 200 km.

5.10. Czyszczenie i dezynfekcja

Dozwolone środki do czyszczenia i dezynfekcji są wymienione w załączniku 9.

6. Wykluczenie organizmów genetycznie zmodyfikowanych i nanotechnologii

Zastosowanie organizmów genetycznie zmodyfikowanych (GMO) lub ich pochodnych jest zabronione. Wszystkie środki stosowane w certyfikowanej produkcji biodynamicznej muszą być uzyskane bez udziału GMO lub ich pochodnych. W przypadku niektórych środków produkcji, takich jak pasze oraz materiał siewny pochodzenia konwencjonalnego wymagane są oświadczenia dostawców, że dany produkt jest wolny od GMO (patrz Załącznik 2).

Ponieważ oddziaływanie sztucznie wytworzonych nanocząsteczek

Zastosowanie organizmów genetycznie zmodyfikowanych lub ich produktów jest zabronione.

na środowisko oraz zdrowie ludzi i zwierząt nie jest jasne, Demeter International wprowadza w tym przypadku zasadę zapobiegania. Ich zastosowanie w rolnictwie biodynamicznym lub w innych certyfikowanych produktach Demeter jest niedopuszczalne. Cząsteczki mniejsze niż 100 nanometrów w środkach do produkcji, składnikach, substancjach dodatkowych i wspomagających należy wykluczać w miarę możliwości. Niniejsze wymaganie nie może jednak zagwarantować, że nanocząsteczki uwolnione przez człowieka nie rozpowszechnią się z powodu braku prawnego obowiązku ich znakowania oraz trudności analitycznej identyfikacji.

7. Przystawianie, certyfikacja, umowa licencyjna

Przystawianie gospodarowania na metodę biodynamiczną jest procesem przemian obejmującym wiele etapów rozwojowych, przez które przechodzi gospodarstwo zmierzając do nowego stanu równowagi.

7.1. Przystawianie i zarządca gospodarstwa

Podstawowa wiedza rolnicza oraz umiejętności oparte na metodzie biodynamicznej, jej podstawy i zasady, są ważnymi warunkami wstępnymi skutecznego gospodarowania. Zaleca się członkostwo w grupie roboczej rolnictwa biodynamicznego w celu wymiany wiedzy fachowej, wspólnej pracy merytorycznej i wzajemnej pomocy.

7.2. Przystawianie gospodarstwa

Aby przystawić gospodarstwo na biodynamiczne, należy sporządzić indywidualny harmonogram działań określający kierunki jego rozwoju. Postępując w myśl tych wskazań należy sporządzić plan przystawiania we współpracy z doradcami. Plan obejmuje opis pól należących do gospodarstwa (wielkość, rośliny uprawne), dokładny obraz organizmu gospodarstwa, plan płodozmianowy, plan nawozowy, opis celów w zakresie chowu zwierząt, jak również sposoby ograniczania wpływu zanieczyszczonego środowiska (np. wpływów ze strony przemysłu, dróg czy też dużego natężenie ruchu) lub znoszenia oprysków z sąsiednich gruntów użytkowanych konwencjonalnie.

Szczegółowy opis gospodarstwa powinien zawierać opis warunków glebowych oraz ostatnio stosowanych środków produkcji zabronionych niniejszymi standardami.

Właściwa organizacja Demeter może zalecić wykonanie badań na pozostałości środków chemicznej ochrony roślin lub zbadania innych szczególnych wpływów środowiska.

Gospodarstwo należy przystawić na metodę biodynamiczną w całości, jednoetapowo. W uzasadnionych przypadkach dopuszczalna jest certyfikacja kolejnych pól płodozmianowych w okresie pełnej rotacji, aż całe gospodarstwo będzie prowadzone metodą biodynamiczną.

Opis organizmu gospodarstwa i plan przystawiania.

Przystawianie całego gospodarstwa.

(odstępstwo 21: patrz załącznik 7)

Powierzchnie, które jeszcze nie uzyskały certyfikatu, powinny być oddzielone od siebie przestrzennie.

Produkcja równoległa jest zabroniona. Uprawa takich samych roślin uprawnych na powierzchniach o różnym statusie certyfikacji skutkuje obniżeniem statusu certyfikacji produktów do niższego poziomu.

Jeśli szczegółowa dokumentacja rzetelnie odwzorowuje oddzielenie, właściwa organizacja Demeter może dopuścić uprawę różnych odmian danej rośliny uprawnej w przypadku produkcji towarowej owoców, zbóż paszowych i mieszanki zbożowo-strączkowej do celów paszowych. Odstępstwa dla roślin wieloletnich wymagają zgody odpowiedniej organizacji Demeter.

(odstępstwo 22: patrz załącznik 7)

**Zakaz prowadzenia
produkcji równoległej.**

W każdym przypadku wymagane jest prowadzenie szczegółowej dokumentacji.

Całe gospodarstwo, włącznie z produkcją zwierzęcą, musi uzyskać certyfikat Demeter nie później niż po 5 latach od uzyskania pierwszego certyfikatu „w okresie przestawiania na Demeter”. Przystawianie w dłuższym czasie wymaga zgody na odstępstwo.

(odstępstwo 23: patrz załącznik 7)

**Przystawienie
w okresie
nie dłuższym niż 5 lat.**

Ten sam zarządca nie może prowadzić jednocześnie gospodarstwa Demeter i gospodarstwa konwencjonalnego.

**Odpowiedzialność
zarządcy
gospodarstwa.**

7.3. Certyfikacja Demeter i stosowanie znaku towarowego

„Certyfikacja Demeter” jest przyznawana gospodarstwu na okres jednego roku, o ile było ono prowadzone zgodnie z niniejszymi standardami, co potwierdziła zatwierdzona jednostka certyfikująca, inspektor Demeter oraz komitet certyfikujący właściwej organizacji Demeter (w porozumieniu z Demeter International). Po uzyskaniu certyfikatu gospodarstwo posiada prawo znakowania swoich produktów znakiem towarowym Demeter (lub „w okresie przestawiania na Demeter”), zgodnie ze statusem certyfikacji.

Prowadzący gospodarstwo corocznie wnioskuje o ponowną certyfikację. Doroczna pełnozakresowa inspekcja obejmująca kontrolę zgodności z wymogami rolnictwa ekologicznego oraz pełnozakresowa inspekcja Demeter warunkują kontynuację procesu certyfikacji. Inspekcja Demeter musi być prowadzona przez inspektora zatwierdzonego przez właściwą organizację Demeter. Częścią procesu certyfikacji jest raport z kontroli gospodarstwa. Certyfikat jest przyznawany przez komitet certyfikujący lub specjalistę ds. certyfikacji.

Prowadzona księga chowu zwierząt musi zawierać zapisy odnośnie zakupu i sprzedaży zwierząt, sprowadzonych pasz oraz użytych środków weterynaryjnych. Przedstawiciele właściwej organizacji Demeter muszą brać udział w pierwszej certyfikacji. Formularze do wypełniania są wysyłane do gospodarstwa automatycznie. Każda planowana zmiana lub inne działanie mogące mieć istotny wpływ na gospodarstwo jako całość muszą zostać uzgodnione z przedstawicielem właściwej organizacji Demeter. Zapisy odnośnie sprzedanej produkcji rolnej (rodzaj, ilość, kupujący, a w przypadku konsumentów końcowych – dzienna wielkość sprzedaży) muszą być odnotowane. Jeżeli po dwóch pisemnych prośbach zarządzający gospodarstwem nie dostarczy pisemnego potwierdzenia, że wymogi niniejszych standardów są przestrzegane, właściwa organizacja Demeter może bezzwłocznie rozwiązać umowę.

7.3.1. Certyfikacja w okresie przestawiania

Warunkiem wstępnym uzyskania certyfikatu w okresie przestawiania jest prowadzenie całego gospodarstwa zgodnie z niniejszymi standardami, jak to określono w rozdziale „Przestawianie”. W takim przypadku stosowanie znaku towarowego regulowane jest następująco:

- Sprzedaż produktów wytworzonych w pierwszym roku przestawiania z oznakowaniem wskazującym, że jest to produkt rolnictwa ekologicznego, np. „z produkcji ekologicznej” lub „z produkcji biodynamicznej” lub z użyciem podobnych określeń jest zabroniona.
- Produkty zebrane po upływie 12 miesięcy po rozpoczęciu okresu przestawiania mogą, o ile uzyskano stosowny certyfikat, być sprzedawane jako „w okresie przestawiania na Demeter”. Płody zebrane po 36 miesiącach (rośliny wieloletnie) lub wysiane po 24 miesiącach od rozpoczęcia przestawiania, mogą być sprzedawane jako „Demeter”, o ile gospodarstwo uzyskało certyfikat.

Okresy te mogą zostać wydłużone, jeżeli gospodarstwo lub jego część było wcześniej prowadzone intensywną metodą konwencjonalną; wtedy wyżej wymienione okresy może poprzedzać tzw. rok zerowy.

Skrócenie okresów przestawiania może mieć miejsce wyjątkowo w następujących sytuacjach:

- Jeśli gospodarstwo może wykazać, że było prowadzone ekstensywnie, wówczas produkty po upływie pierwszego roku przestawiania mogą być znakowane jako „w okresie przestawiania na Demeter”. Po drugim roku przestawiania możliwe jest uzyskanie pełnego certyfikatu Demeter.
- Jeśli gospodarstwo lub jego część jest certyfikowane jako ekologiczne przez co najmniej rok, produkty z pierwszego roku przestawiania na Demeter mogą być znakowane jako „w okresie przestawiania na Demeter”. W drugim roku przestawiania na Demeter, możliwa jest pełna certyfikacja Demeter.
- Jeśli gospodarstwo lub jego część posiada certyfikat rolnictwa ekologicznego od co najmniej trzech lat, wówczas pełny certyfikat Demeter może uzyskać na pierwszy zbiór, pod warunkiem, że wszystkie wymogi niniejszych standardów zostały spełnione.
- Etapowe przestawianie nowych pól podlega powyższym regulacjom z dodatkowym wymogiem dotyczącym dokumentacji.

Dla produktów zwierzęcych, status certyfikacji odpowiada statusowi certyfikacji pasz. Patrz tabele w rozdziale 5.7.

7.3.2. Umowa licencyjna

Zarządca gospodarstwa składa wniosek o certyfikację do właściwej organizacji Demeter, która musi go zaakceptować w formie pisemnej. Jeśli wszystkie wymogi formalne są spełnione, Wnioskujący otrzyma do podpisania umowę dotyczącą używania znaku towarowego, bądź dodatkowe porozumienie dotyczące członkostwa w regionalnej grupie roboczej. Dopiero po podpisaniu umowy, bądź dodatkowego porozumienia, Wnioskujący otrzymuje prawo do użytkowania znaku na okres jednego roku. Zarządca gospodarstwa lub gospodarstwo musi być członkiem organizacji krajowej, która z kolei musi być zrzeszona w Demeter International. Z uwagi na nadal obowiązujące uwarunkowania, w umowie

przezwyciężenia gospodarstwa rolnego na metodę biodynamiczną w szczególności musi być udokumentowane pochodzenie bydła.

7.3.3. Sprzedaż produktów Demeter

Produkty Demeter mogą być sprzedawane tylko tym przetwórcom lub handlowcom, którzy mają podpisane umowy z organizacją certyfikującą na standardy Demeter. Jeśli taka umowa nie jest podpisana, produkt nie może być sprzedawany ze znakiem Demeter albo z odniesieniem do produkcji biodynamicznej, nie można go również reklamować jako produkt Demeter lub produkt biodynamiczny. Producent, który ma zawartą umowę z Demeter może bez ograniczeń sprzedawać swoje produkty do handlu detalicznego.

7.3.4. Zasada odpowiedzialności społecznej

Odpowiedzialność społeczna, która obejmuje poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka jest podstawową zasadą standardów Demeter. Wymagania Międzynarodowej Organizacji Pracy (International Labour Organisation, ILO), której prawa obowiązują w wielu krajach, dotyczą wszystkich ludzi i regulują wszystkie zasady podejmowania pracy, także w gospodarstwach certyfikowanych przez Demeter. Ludzie, którzy pracują w gospodarstwach Demeter, mają równe szanse, niezależnie od ich etnicznego pochodzenia, wiary i płci.

Personel kierowniczy jest odpowiedzialny za zdrowie i bezpieczeństwo wszystkich osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie i za to, że nikt nie jest zagrożony z powodu wykonywania swojej pracy. Wszyscy pracownicy mają prawo domagać się przestrzegania ich praw. Mają prawo gromadzić się, brać udział w negocjowaniu stawek za wykonywaną pracę i nie powinni być dyskryminowani z powodu tworzenia swoich przedstawicielstw wobec personelu kierowniczego. Przedsiębiorstwa Demeter powinny dążyć do likwidacji nierówności społecznych oraz braku poszanowania praw społecznych, na przykład w formie wymuszanej lub nieodpowiedniej pracy dzieci, niewłaściwych warunków pracy i/lub płac, bezpieczeństwa pracy, problemów zdrowotnych itd. W ramach corocznego procesu kontroli i certyfikacji wszyscy producenci składają oświadczenie, że przestrzegają wymagania niniejszych standardów.

Załącznik 1. Przeliczanie obsady zwierząt na jednostki nawozowe

Jednostka nawozowa odpowiada 80 kg N oraz 70 kg P₂O₅. Jedna sztuka duża (SD), np. krowa o nominalnej wadze 500 kg, wytwarza 0,7 jednostek nawozowych rocznie.

Gatunek i grupa zwierząt	W przeliczeniu na SD
Buhaje rozplodowe	1,2
Krowy	1,0
Bydło powyżej 2-go roku życia	1,0
Bydło 1-2 lat życia	0,7
Cielęta	0,3
Owce i kozy do 1 roku życia	0,1
Owce i kozy powyżej 1 roku życia	0,1
Konie do 3 lat, kucyki i młode konie	0,7
Konie 3-letnie i starsze	1,1
Tuczniki (20-50 kg)	0,06
Tuczniki o masie powyżej 50 kg	0,16
Knury rozplodowe	0,30
Maciory (razem z prosiętami do 20 kg)	0,55
Maciory (bez prosiąt)	0,30
Warchlaki od 20 do 50 kg	0,06
Prosięta	0,02
Kury nioski (bez młodych na remont stada)	0,0071
Młode kury	0,0036
Brojlery	0,0036
Kaczki mięsne	0,0050
Indyki mięsne	0,0071
Gęsi mięsne	0,0036

Dla zwierząt dostarczających innych ilości nawozów (ze względu na rasę lub poziom intensywności chowu) powyższe wartości należy odpowiednio podwyższyć lub obniżyć.

Jednostki nawozowe należy obliczać na podstawie średniorocznej liczby zwierząt w gospodarstwie.

Załącznik 2. Dozwolone pasze spoza gospodarstwa (można kupować tylko certyfikowane pasze ekologiczne)

Pasze wyprodukowane w danym gospodarstwie są podstawą żywienia zwierząt; celem jest całkowita samowystarczalność paszowa. Jeżeli jednak zachodzi konieczność dokupienia pasz, należy zadbać, by ich wybór był odpowiedni do wytwarzanych produktów w jakości Demeter. Wyboru należy dokonywać w następującej kolejności: 1) pasze z certyfikowanych gospodarstw Demeter, 2) pasze z certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, zrzeszonych w ekologicznych stowarzyszeniach branżowych, 3) pasze z niezrzeszonych gospodarstw ekologicznych certyfikowanych na zgodność z rozporządzeniami UE 834/2007 i 889/2008, 4) z powierzchni użytkowanych ekstensywnie, włączając obszary chronione, na których nie wolno stosować syntetycznych nawozów ani chemicznych środków ochrony roślin.

Do 50% s.m. pasz w przeciętnej dawce pokarmowej może pochodzić z terenów, które jeszcze nie posiadają pełnego certyfikatu, ale są prowadzone biodynamicznie, a do 20% s.m. pasz może pochodzić z certyfikowanych powierzchni ekologicznych. Dzienna dawka paszy „w okresie przestawiania na Demeter” z własnego gospodarstwa nie może przekroczyć 50% s.m. **Sprowadzanie pasz pochodzenia konwencjonalnego jest zabronione.** Właściwa organizacja Demeter może zezwolić na sprowadzenie najwyżej 50% ekologicznych pasz dla świń i drobiu, jeżeli pasze w jakości Demeter są niedostępne, co należy udokumentować.

Zakup pasz należy odnotować w dokumentacji oraz okazać stosowne dokumenty podczas kontroli, aby udowodnić, że niniejsze standardy zostały spełnione.

- a) Pasze dla przeżuwaczy:
- podstawowe pasze objętościowe: siano, słoma, kiszonka, kukurydza i buraki
  - ziarno zbóż, otręby, odpady zbożowe
  - nasiona roślin strączkowych
  - siano z liści
  - zioła
  - melasy
  - ruń użytków zielonych oraz zbiory z gruntów ornych nie wymienione gdzie indziej
  - mieszanki paszowe zawierające wyżej wymienione składniki
  - odpady owoców i warzyw
  - produkty uboczne przetwórstwa (z wykluczeniem produktów zwierzęcych)
- b) Pasze dla świń:
- W uzupełnieniu pasz wymienionych w punkcie a) można stosować następujące surowce paszowe:
- odtłuszczone mleko w proszku oraz produkty mleczne
  - olej roślinny naturalnego pochodzenia, jeśli nie zawiera pozostałości pestycydów
  - czyste odpadki roślinne
- c) Pasze dla drobiu:
- W uzupełnieniu pasz wymienionych w punktach a) oraz b) można stosować następujące surowce paszowe:
- rozdrobniony susz z trawy i ziół
  - sproszkowana papryka
- d) W sytuacjach katastroficznych (np. nieprzewidziane zjawiska, takie jak naturalne katastrofy, szkody wywołane pożarem itp.) można sprowadzić następujące konwencjonalne surowce paszowe, z wyjątkiem pasz GMO, po uzyskaniu zgody na odstępstwo od jednostki certyfikującej:

- Pasze objętościowe jak siano, kiszonka z traw, o ile możliwe z gospodarstw o niskim stopniu intensywności produkcji
- Ziarna zbóż, produkty uboczne przetwórstwa zbożowego i odpady z przemiału zbóż
- Nasiona strączkowych (z całkowitym wyłączeniem śruty poekstrakcyjnej)
- Nasiona roślin oleistych, wytloki rzepakowe, makuchy
- Buraki pastewne

Procedura przewidziana w punkcie d) wymaga wydania zgody na odstępstwo przez właściwą organizację Demeter.

(odstępstwo 24: patrz załącznik 7)

Załącznik 3. Dozwolone dodatki paszowe i mieszanki uzupełniające

- Sól pastewna
- Zwapniałe glony, kreda pastewna, wapno z muszli morskich
- Glony morskie
- Mieszanki ziołowe, mineralno-witaminowe (= premiksy, z całkowitym wyłączeniem izolowanych aminokwasów; najlepiej pochodzenia naturalnego)
- Mączka mineralna, tran (nie dla roślinożernych), karob
- Oleje roślinne, otręby, drożdże browarniane, melasa jako nośnik w koncentratkach mineralnych lub jako dodatek ograniczający pylistość lub jako substancja pomocnicza w przetwórstwie (max. 2% dawki produkcyjnej)
- Dla pszczelarstwa: cukier z ograniczeniami, patrz: Standardy pszczelarstwa i produktów pszczelich na potrzeby stosowania znaków towarowych Demeter, biodynamiczny lub znaków pokrewnych).

Premiksy nie mogą zawierać substancji GMO, ani nie mogą być produkowane przy użyciu technik inżynierii genetycznej. Odpowiednią dokumentację należy okazać jednostce certyfikującej.

Przy wytwarzaniu kiszzonek dozwolone są następujące substancje dodatkowe:

- Cukier paszowy
- Śruta zbożowa z ziarna wyprodukowanego zgodnie z niniejszymi standardami
- Kwas mlekowy jako substancja pomocnicza
- Serwatka
- Melasa, sól, świeże i suszone wysłodki.

W celu zapewnienia jakości pasz w latach o niekorzystnych warunkach pogodowych:

- Kwasy organiczne (wolne od GMO).

Załącznik 4. Dozwolone nawozy i środki poprawiające właściwości gleby

Gospodarstwo powinno dążyć do samowystarczalności nawozowej. Zakup nawozów wymienionych niżej w pkt. 1 i 4 jest możliwy tylko w sytuacjach koniecznych. Użycie zakupionych nawozów wymaga szczególnej staranności w kontekście ich wpływu na jakość produktów Demeter. W miarę możliwości należy stosować preparaty biodynamiczne. W trakcie dorocznej kontroli należy poinformować jednostkę certyfikującą o zakupionych nawozach. W niektórych przypadkach należy okazać wyniki badań na obecność zanieczyszczeń (np. dla kompostu z materiału roślinnego). Nowe nawozy można wypróbować tylko za zgodą Demeter International lub właściwej organizacji Demeter.

1. Nawozy i środki poprawiające właściwości gleby z certyfikowanych gospodarstw Demeter i gospodarstw ekologicznych

- Kompost
- Obornik, gnojowica (także z biogazowni)
- Gnojówka
- Odpadki organiczne (resztki poźniwne, itp.)
- Słoma

2. Nawozy i środki poprawiające właściwości gleby pochodzące ze źródeł niecertyfikowanych

- Obornik; o ile możliwe zaszczerpiiony preparatami biodynamicznymi w miejscu powstania (konwencjonalna gnojówka i gnojowica zabronione)
- Słoma i inne substancje roślinne
- Produkty uboczne przetwórstwa (nawozy wyprodukowane z oczyszczonych rogów, mączka kostna i mięsna, mączka z krwi, jeśli to możliwe, ze zwierząt* certyfikowanych ekologicznych lub biodynamicznych, odpadki włosia, piór i innych podobnych produktów) jako dodatki do nawozów gospodarskich, kompostowanych z dodatkiem preparatów biodynamicznych
- Ryby, kompostowane i fermentowane z preparatami biodynamicznymi; mogą być wymagane badania na obecność metali ciężkich. Mączka rybna z przetwórstwa lub odpadki rybne są wykluczone
- Produkty z glonów
- Produkty ze świeżego drewna: trociny, kora, odpadki drzewne (o ile nie są zanieczyszczone fungicydami i insektycydami) oraz popiół drzewny z drewna nietraktowanego substancjami chemicznymi
- Torf bez syntetycznych dodatków do uprawy rozsady, o ile nie ma żadnych możliwości zastąpienia go innymi substratami. (Produkty z wodorostów oraz torf należy używać oszczędnie z uwagi na wyczerpywanie zasobów)
- Wywar z melasy* (Vinasse), śruta z rącznika

3. Nawozy mineralne i środki poprawiające właściwości gleby

- Mączki mineralne (o znanym składzie)
- Sproszkowane minerały ilaste (np. bentonit)
- Chlorek wapnia (CaCl_2 ; przeciwko gorzkiej plamistości jabłek)
- Nawozy wapniowe należy stosować formy wolno działające (dolomit, węglan wapnia, wapno z muszli morskich, wapno z przemysłu hutniczego*, zwapniałe glony – tylko z martwych struktur morskich lub form skamieniałych na lądzie). Szybko działające wapno palone* jest dozwolone tylko do dezynfekcji

3.1. Tylko w przypadku niedoborów uzasadnionych wynikami analiz gleby, tkanek lub liści, bądź innymi symptomami – mogą być stosowane

- Naturalne fosforyty o niskiej zawartości metali ciężkich (surowe fosforyty)
- Tomasyna
- Sole potasowe, sól potasowa magnezowa (kalimagnezja „Patentkali”) i siarczan potasu (zawartość chlorków do 3%). Tylko minerały ze źródeł naturalnych (fizyczne oddzielenie soli jest dopuszczalne)

- Siarczan magnezu
- Siarka
- Mikroelementy

4. Pozostałe

- Rozpuszczalne w wodzie wyciągi z glonów*
- Wyciągi i preparaty z roślin
- Mikrobiologiczne lub roślinne aktywatory kompostu.
- Szczepionki glebowe (np. wyciąg z glonów, enzymy zbożowe, bakterie wiążące azot, mikoryza, bakterie azotowe)
- Otoczki nasion (np. mączki skalne, naturalnie występujące polimery)
- Dodatki do nawozów (np. węglan wapnia, zeolit)

5. Substraty, podłoża ogrodnicze, doniczki ziemne i materiały pomocnicze

- Doniczki degradowalne
- Degradowalne materiały wiążące
- Substrat do wytwarzania tac do wysiewu (zgodny z niniejszymi standardami)
- Substrat uprawowy (zgodny z niniejszymi standardami)
- Dodatki do substratu (wermikulit, pył wulkaniczny, perlit)

*) o ile w pozostaje w zgodzie z zał. I do rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 i rozporządzeniem Komisji (WE) nr 889/2008 lub w przypadku mączki kostnej i mączki mięsnej, jeżeli spełnione są wymagania rozporządzenia UE 1069/2009 dla kategorii 3

Załącznik 5. Dopuszczalne zabiegi i środki pielęgnacji i ochrony roślin

Wykorzystanie wymienionych niżej środków, w szczególności w punktach 3. i 4. Jest możliwe tylko w przypadku udokumentowanej potrzeby i tylko wtedy, gdy nie można powstrzymać inwazji szkodników przy pomocy zabiegów biodynamicznych (np. regularne opryskiwanie preparatem krzemionkowym w przypadku inwazji owadów, spopielanie). Przy stosowaniu określonych środków (np. kwiat siarczany, pyretrum) należy uważać na możliwe zagrożenie dla populacji owadów pożytecznych. Nowe środki i zabiegi mogą być wypróbowywane tylko po uzgodnieniu z Komisją ds. Standardów Demeter International. Przy zakupie preparatów handlowych należy uważać, czy nie zawierają one składników niedozwolonych przez niniejsze standardy lub czy nie zostały one wyprodukowane z organizmów transgenicznych.

1. Zabiegi biologiczne i biotechniczne
  - Wspomaganie i stosowanie naturalnych wrogów szkodników roślin uprawnych (roztocza, owady z rodziny gąsienicznikowatych, itp.)
  - Wysterylizowane osobniki męskie owadów
  - Pułapki na owady (kolorowe tablice, lepy, wabiki)
  - Feromony (seksualne środki zapachowe, przynęty w pułapkach i dozownikach)
  - Mechaniczne środki ochrony (pułapki, bariery przeciw ślimakom etc.)
  - Repelenty (środki odstraszające pochodzenia naturalnego. Stosowanie wyłącznie na części roślin niejadalne i niestanowiące paszy dla zwierząt)
  - Bielenie pni drzew owocowych

2. Środki poprawiające przyczepność, środki do pielęgnacji roślin
  - Preparaty wspierające odporność roślin i hamujące rozwój niektórych szkodników i chorób: preparaty roślinne (gnojówka z pokrzyw, wywar ze skrzypu, wywar z piołunu, itp.), propolis, mleko i produkty mleczne, preparaty homeopatyczne
  - Szkło wodne* (krzemian sodu, krzemian potasu)
  - Krzemionka, krzemian glinu
  - Chitosan
  - Dodatki: środki adhezyjne, zwiłzaczce, emulgatory, olej
  - Produkty dodatkowe zatwierdzone i opublikowane przez Komitet ds. Standardów Demeter International

3. Środki przeciw chorobom grzybowym
  - Siarka, kwiat siarczany i siarka sublimowana
  - Szkło wodne* (krzemian sodu, krzemian potasu)
  - Węglan potasu*

4. Środki przeciwko szkodnikom zwierzęcym
  - Mikroorganizmy: preparaty wirusowe, grzybowe i bakteryjne (np. *Bacillus thuringiensis*, wirus granulozy), spinosad – za zgodą właściwej organizacji Demeter
  - Ekstrakty i proszek z pyretrum (naturalne pyretryny; syntetyczne pyretroidy są niedozwolone z wyjątkiem uprawy grzybów). Zastosowanie do ochrony w magazynach jest dozwolone, pod warunkiem braku chemiczno-syntetycznych adiuwantów; analogicznie w uprawie roślin, jeśli dostępny jest preparat zawierający równie skuteczny naturalny adiuwant
  - Wywar z gorzgli (*Quasia*)
  - Emulsje olejowe (bez syntetycznych insektycydów) na bazie oleju roślinnego (wszystkie uprawy)
  - Emulsje olejowe (bez chemiczno-syntetycznych środków owadobójczych) na bazie olejów mineralnych w uprawach wieloletnich; wyłącznie przed kwitnieniem i tylko wtedy, gdy są niedostępne skuteczne oleje roślinne
  - Mydło potasowe (szare mydło)*, kwasy tłuszczowe
  - Azadirachtyna z *Azadirachta indica* (Neem – insektycyd)*
  - Żelatyna*, hydrolizowane białka

- Fosforan żelazowy (III) jako moluskocyd
  - Rodentocydy z antykoagulantami do zastosowania w oborach i innych budynkach (tylko w pułapkach lub zastosowane w taki sposób, żeby nie zagrażały gatunkom pożytecznym)
  - Mączka mineralna*, kawa*
  - Środki do stosowania w budynkach inwentarskich i bezpośrednio w odniesieniu do zwierząt: ziemia krzemkowa, lepy, olejki eteryczne
5. Środki pomocnicze dozwolone w przypadku upraw specjalnych, roślin wieloletnich i ozdobnych
- Ziemia krzemkowa*
  - Wodorotlenek wapnia
  - W przypadkach koniecznych dopuszczalne jest stosowanie miedzi do 3 kg/ha rocznie, rozłożone na okres 5 lat w ilości do 500 g na zabieg
  - Preparaty siarkowe jak Hepar Sulphuris*, roztwór siarkowo-wapienny (fungicyd, insektycyd, akarycyd)
  - Etylen do indukowania kwitnienia ananasów.

*) o ile w pozostaje w zgodzie z zał. II do rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 i rozporządzeniem Komisji (WE) nr 889/2008

Załącznik 6 Przykłady obliczania okresu przestawiania

Typowy okres przestawiania pól lub upraw można prześledzić na poniższym diagramie. Jeśli wcześniej uprawiano pola konwencjonalnie w sposób intensywny, okres przestawiania może zostać wydłużony. W warunkach szczególnie korzystnych okres przestawiania może zostać skrócony (patrz rozdział 7.3.1.).

		12 miesięcy	Pełna certyfikacja → Zbiory znakowane
	12 miesięcy	Zbiory znakowane Demeter (dotyczy upraw, wysianych 24 miesiące po rozpoczęciu przestawiania lub „w okresie przestawiania na Demeter” (dotyczy upraw wieloletnich)	Demeter (uprawy wieloletnie)
12 miesięcy	Zbiory znakowane „w okresie przestawiania na Demeter”		
0	1	2	3 lata

- 0 = Okres przestawiania rozpoczyna się po ostatnim zastosowaniu środków niezgodnych z niniejszymi standardami. Od tego czasu gospodarstwo jest prowadzone zgodnie ze standardami Demeter. W pierwszym roku, licząc od punktu 0, produkty nie są klasyfikowane.
- 1 = 12 miesięcy później. Produkty zebrane po tym czasie mogą być sklasyfikowane jako „w okresie przestawiania na Demeter”.
- 2 = 24 miesiące później. Rośliny wysiane 24 miesiące po rozpoczęciu okresu przestawiania, mogą być sprzedawane jako produkty Demeter. Produkty z upraw wieloletnich, zebrane po tym czasie mogą być znakowane jako „w okresie przestawiania na Demeter”.
- 3 = 36 miesięcy później i dłużej. Produkty z upraw wieloletnich, zebrane po tym okresie, mogą być uznane jako Demeter.

Przykład 1. Zboże

Zasada podstawowa: trzeci zbiór uzyskuje status Demeter.

Przykład 2. Mleko

Jeśli mleko lub produkty mleczne (np. przetwarzane w gospodarstwie) są sprzedawane ze znakiem „w okresie przestawiania na Demeter”, co najmniej 80% pasz musi być z certyfikatem „w okresie przestawiania na Demeter”. Maksymalnie 20% dawki żywnościowej może pochodzić z powierzchni znajdujących się w pierwszym roku przestawiania.

Załącznik 7. Zatwierdzanie odstępstw

Niżej wymienione odstępstwa są przewidziane w międzynarodowych kryteriach Demeter i mogą być zatwierdzone przez właściwą organizację krajową. Wszystkie zatwierdzone odstępstwa muszą być odnotowywane i corocznie zgłaszane do Rady Akredytacyjnej.

Nr odstępstwa Opis Strona

1	Zakup niezaprawianych nasion konwencjonalnych lub konwencjonalnego materiału rozmnożeniowego	8
1A	Wprowadzenie nawozów od zwierząt żywionych paszami GMO	9
1B	Parowanie gleby w szklarni	12
2	Gleba utrzymywana w czarnym ugorze	14
3	Nowe rośliny uprawne i nowe metody produkcji	17
4	Działania na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych	17
4A	Niestosowanie preparatów na powierzchniach stromych i niedostępnych	19
5	Brak zwierząt w gospodarstwie (przeżuwaczy)	20
5A	Współpraca z gospodarstwem ekologicznym	21
6	Uwięziowy system utrzymania bydła	22
7	Przebudowa budynków trwająca dłużej niż pięć lat	22
8	Dostęp zwierząt do pastwisk	22
9	Brak dostępu do wybiegów na świeżym powietrzu dla bydła	23
10	Brak dostępu do wybiegów na świeżym powietrzu dla tuczników	23
11	Usuwanie rogów	23
12	Budynki dla drobiu istniejące przez czerwcem 2013 r.	25
13	Ograniczenia dotyczące zakupu pasz ekologicznych	28
14	Zakup pasz	29
15	Zwierzęta konwencjonalne na pastwiskach Demeter	30
16	Pastwiska wspólnotowe	30
17	Konwencjonalna pasza dla drobiu	31
18	Zakup zwierząt	32, 33
19	Zakup konwencjonalnych prosiąt	35
20	Zakup konwencjonalnych brojlerów	36
21	Etapowe przestawianie pól	39
22	Produkcja równoległa (tylko w przypadku roślin wieloletnich)	40
23	Wydłużony okres przestawiania (dłużej niż 5 lat)	40
24	Zakup konwencjonalnych pasz w wyjątkowych okolicznościach	45

Wniosek o odstępstwo, które nie jest przewidziane powyżej, musi odpowiadać wymaganiom dokumentu „Postępowania dotyczące uzyskania odstępstwa krajowego”.

Załącznik 8. Minimalny wiek ubojowy dla drobiu

Gatunek	Minimalny wiek (dni)
Kurczęta mięsne	81
Kaczki pekińskie	49
Kaczki piżmowe	70
Kaczory piżmowe	84
Kaczki mulardy	92
Perlice	94
Indyki i gęsi	140

Załącznik 9. Zatwierdzone środki do mycia i dezynfekcji budynków inwentarskich oraz ich wyposażenia

---

Mydło potasowe i sodowe

Woda i para wodna

Mleko wapienne

Wapno

Wapno palone

Podchloryn sodu (np. soda kaustyczna)

Wodorotlenek sodu

Wodorotlenek potasu

Woda utleniona

Naturalne wyciągi roślinne

Kwas cytrynowy, kwas nadoctowy, kwas mrówkowy, kwas mlekowy, kwas szczawiowy, octowy

Alkohol

Kwas azotowy (sprzęt udojowy)

Kwas fosforowy (sprzęt udojowy)

Środki czyszczące i dezynfekujące do strzyków i urządzeń mleczarskich

Węglan sodu

Załącznik 10. Preparaty biodynamiczne

Zapewnienie jakości przy wytwarzaniu preparatów biodynamicznych

Niniejszy załącznik zawiera wytyczne wytwarzania i stosowania preparatów. Działania biodynamiczne wymagane przy certyfikacji Demeter podane są w rozdziale 4.

Sprawy ogólne

Biodynamiczne preparaty do kompostów oraz oprysków (preparaty) sporządzone na bazie substancji naturalnych i organicznych, stosowane są w niewielkich ilościach do pobudzenia życia gleby, wzrostu roślin i ich jakości, jak również zdrowia zwierząt. Działają one jako rodzaj „biologicznych regulatorów”, potęgujących procesy samoregulacji systemów biologicznych (Raupp i König 1996).

Preparaty biodynamiczne są nieodzownym elementem rolnictwa biodynamicznego, a ich stosowanie jest bezwarunkowym wymogiem standardów Demeter.

Produkcja preparatów prowadzona jest w gospodarstwie. Na sposób produkcji składa się użycie pewnych surowców roślinnych (np. kwiatów rumianku, kory dębu, kwiatów mniszka lekarskiego), nawozu krowiego (łajniak) i mączki z kryształu górskiego, a następnie umieszczenie ich w określonych organach zwierząt i sezonowanie w glebie przez pół roku. Po wykopaniu preparatów, pozostałości organów zwierząt są utylizowane zgodnie z aktualnymi wymogami prawa.

Dawki preparatów do opryskiwania pól wynoszą: 50-300 g/ha (preparat krowieńca) oraz 2,5-5 g/ha (preparat krzemionki). Dawki poszczególnych preparatów kompostowych wynoszą po 1-2 cm³ na każde 10 m³ kompostu lub obornika w oborze głębokiej, bądź gnojowicy.

Szczegółowe informacje na temat wytwarzania i stosowania preparatów biodynamicznych są zawarte w instrukcjach (von Wistinghausen et al. 1997 i 1998).

Podstawowe zasady sporządzania preparatów

Preparaty biodynamiczne powstają pod wpływem naturalnych procesów (np. zimowego spoczynku lub letniego życia gleby), najlepiej w gospodarstwie, w którym mają być zastosowane. W miarę możliwości, surowce użyte do produkcji preparatów powinny pochodzić z danego gospodarstwa.

Podczas produkcji preparatów najistotniejsze są biologiczne procesy życiowe. Organy zwierzęce są wybrane pod kątem funkcji pełnionych w organizmach zwierząt. Ich zadaniem jest skupianie konstruktywnych i scalających sił życiowych w substancji preparatów.

Organy zwierząt użyte do produkcji preparatów powinny mieć jakość artykułów spożywczych. Dlatego techniczna dezynfekcja organów jest niedopuszczona.

Preparaty wyprodukowane w ten specjalny sposób osiągają silną, choć subtelną moc, której skuteczność może być porównywana do leków homeopatycznych.

Substancje i organy potrzebne do produkcji preparatów

Poniżej zestawiono surowce używane w produkcji preparatów biodynamicznych oraz przybliżone ilości organów potrzebnych na określoną powierzchnię.

Preparat	Materiał	Organ zwierzęcy	Roczne zapotrzebowanie
Preparaty do oprysku pól			
Preparat krowieńca	Łajniak krowi	Róg krowi	1 róg / ha (1*)
Preparat krzemionki	Mączka kwarcowa	Róg krowi	1 róg / 25 ha

Preparaty kompostowe			
Preparat rumiankowy	Kwiaty rumianku	Jelito bydlęce (2*)	30 cm / 100 ha
Preparat z kory dębu	Kora dębu	Czaszka (3*)	1 czaszka / 300ha
Preparat z mniszka lekarskiego	Kwiaty mniszka	Otrzewna (4*)	30x30 cm / 100 ha
Preparaty nieobjęte rozporządzeniem (UE) 1774/2002			
Preparat krwawnikowy	Kwiat krwawnika	Pęcherz jelenia (5*)	1 pęcherz / 250 ha
Preparat pokrzywowy	Całe rośliny	-	
Preparat kozłkowy	Wyciąg z kwiatów	-	

Odnośniki: (*1): Założono pięciokrotne wykorzystanie; (2*) Jelito bydlęce, z krajów wolnych od BSE; (3*): Czaszka (część kostna) świni, konia lub bydła (młodszych niż 1 rok); (4*): Otrzewna bydlęca; (5*): Pęcherz jelenia (niepochodzący z Ameryki Północnej)

Pochodzenie i obróbka organów zwierzęcych

Jeśli jest to możliwe, potrzebne organy powinny pochodzić od zwierząt ekologicznych z własnego gospodarstwa. Dopuszcza się również użycie innych rogów do produkcji preparatu krowieńca.

Mogą być stosowane wyłącznie jelita bydlęce pochodzące z krajów wolnych od BSE. Wszystkie organy zwierząt (z wyjątkiem pęcherza jelenia oraz rogów) są zaliczone do surowców kategorii 3, zakwalifikowanych do żywności zgodnie z rozporządzeniem (UE) 1774/2002.

Czaszka przed napełnieniem korą dębu umieszczana jest na pewien czas w zamkniętym kompostowniku wypełnionym mieszanką trocin z kompostem. W tym czasie w procesie rozkładu biologicznego zostaje oczyszczona z pozostałości tkanki mięśniowej. Odpady są utylizowane zgodnie z aktualnymi wymogami prawa.

Podczas produkcji preparatów napełnione organy zwierząt są starannie zabezpieczone przed dziką zwierzyną (poprzez użycie doniczek glinianych, szczelnych ogrodzeń, itd.). Po zakończeniu produkcji preparatów wszystkie pozostałe odpadki zwierzęce są utylizowane zgodnie z aktualnymi wymogami prawa.

Dokumentacja

W celu umożliwienia kontroli należy prowadzić szczegółowe zapisy procesu produkcyjnego:

- Pochodzenia organów zwierząt (ubojnia, typ i pochodzenie zwierzęcia, ilości)
- Miejsca, w którym sporządza się preparaty (szkic miejsca)
- Data zakopania w glebie oraz data wykopania
- Potwierdzenie zagospodarowania (utylicacji) wszelkich odpadów.

Kontrola

Dokumentacja dotycząca preparatów jest sprawdzana w ramach rutynowej inspekcji Demeter.

Ocena zagrożeń

Stosowanie preparatów biodynamicznych nie stanowi dodatkowego ryzyka, ponieważ:

- wykorzystane organy zwierząt spełniają wymogi przydatności do spożycia (czaszka, jelita bydlęce, otrzewna) lub zaliczone są do dozwolonych nawozów (rogi),
- odpady po zakończeniu produkcji zostają usunięte i zagospodarowane,
- podczas półrocznego okresu fermentacji zachodzi biologiczna stabilizacja oraz neutralizacja patogenów,
- ilości stosowanych preparatów są bardzo niskie (zaledwie kilka gramów na hektar),
- preparaty kompostowe są wprowadzane do obornika i kompostu, a nie bezpośrednio na rośliny.

Biorąc pod uwagę bardzo małe ilości stosowanych preparatów oraz naturalny proces rozkładu mikrobiologicznego, wytwarzanie i stosowanie preparatów jest pozbawione jakiegokolwiek ryzyka.

Polecana literatura:

Raupp, J. & U.J. König (1996): Biodynamic preparations cause opposite yield effects depending upon yield levels. Bio. Argic.& Hort. 13, 175-188

Wistinghausen, C.v., W. Scheibe, H. Heilmann, E.v., Wistinghausen, U.J. König (1997): Anleitung zur Anwendung der biologisch-dynamischen Präparate. Arbeitsheft Nr. 2. Stuttgart, 2. Aufl.

Wistinghausen, C.v., W. Scheibe, E.v., Wistinghausen, U.J. König (1998): Anleitung zur Herstellung der biologisch-dynamischen Präparate. Arbeitsheft Nr. 1. Stuttgart, 3. Aufl.

Stosowanie preparatów biodynamicznych jest dozwolone z artykułu 12.1.c) rozporządzenia Rady UE nr 834/2007.

Posłowie

Kryteria produkcji Demeter zostały opracowane przez członków Demeter International. W ich powstawaniu uczestniczyli również doradcy rolnictwa biodynamicznego, regionalne grupy robocze oraz rolnicy.

Standardy Demeter stanowią podstawę do uzyskania certyfikatu Demeter na podstawie decyzji Walnego Zgromadzenia Demeter International e.V., zatwierdzenia przez International Biodynamic Association (IBDA) i przejęcia ich przez organizacje krajowe.

Niniejsza wersja standardów powstała dzięki współpracy praktyków, doradców i naukowców. Kryteria odzwierciedlają zarówno aktualny stan wiedzy, jak i stan regulacji prawnych. Standardy wymagają ciągłej aktualizacji.

Propozycje uzupełnień i zmian należy kierować do Komitetu ds. Standardów Demeter International:

Komitet ds. Standardów
Standardy Produkcji Rolniczej Demeter
Kontakt: Ian Henderson
ian.henderson@demeter.net

Niniejsze standardy dotyczą gospodarstw rolniczych, ogrodniczych i sadowniczych, które posiadają certyfikat DEMETER lub się o niego ubiegają. Są ważne tak długo, dopóki nie zostaną zastąpione wersją zmienioną.

**Na podstawie przekładu Józefa Tyburskiego z języka angielskiego, 2007 r.,
aktualizacja i weryfikacja z wersjami w języku niemieckim i angielskim, 2018 r.:**

Dorota Metera, Urszula Sołtysiak, Waldemar Fortuna, Ewa Metera-Zarzycka